

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Petre DUȚU

SOCIETĂȚILE MILITARE PRIVATE
ȘI SECURITATEA UMANĂ

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS
- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2008

ISBN 978-973-663-702-5

CUPRINS

Introducere	5
Capitolul 1. Societățile militare private	7
1.1. <i>Climatul urgenței societăților militare private</i>	7
1.2. <i>Trăsături definitorii ale societăților militare private</i> ...	12
1.3. <i>Consecințe ale întrebuițării societăților militare private în executarea unor activități externalizate de armatele naționale</i>	20
Capitolul 2. Securitatea umană	27
2.1. <i>Conceptul de securitate umană</i>	27
2.2. <i>Elementele componente ale securității umane</i>	38
Capitolul 3. Impactul activității societăților militare private asupra securității umane	51
Concluzii și propuneri	56

The private military companies and the human security

*Introduction • The private military companies. * The climate of the private military companies' emergence * The defining features of the private military companies * The consequences of using private military companies for some activities externalised by the national armies • Human security * The concept of human security * The composing elements of the human security • The impact of the private military companies' on the human security • Conclusions and proposals.*

At present, the private military companies are widely developed all over the world. They may be defined as commercial enterprises offering, totally or partially, some services that usually are related with security and defence. On one hand, they are a product of globalization, and, on the other, of outsourcing.

Frequently, these enterprises offer services to the solicitors. They participate at guarding and defending some strategic objectives, on providing different services to the armies located in theatres of operations. This is how they are present in Iraq and Afghanistan, but also in other parts of the world. The private military companies are both employed by the developed countries' governments (US, France, UK, for instance), and by some emerging developing states' governments or some failed states. The area of their services is wide, that is from guarding and defending certain objectives to providing training, transport and food to some states' troops deployed in different international missions.

The private military companies' activity may interfere with the human security. Lately, especially, as risks, dangers and threats on human security, both as individuals and human groups – from local, national, regional and worldwide level – have largely increased. An important role is played by the ones situated in crisis or armed conflict areas, as their negative effects may be amplified by the present of private military companies involved in different activities both in the benefit of the intervention multinational forces, acting using a UN mandate, and the intervening states' authorities where it is intervened for solving that crisis.

Introducere

După 1990, lumea a cunoscut o serie de mutații semnificative – dispariția bipolarității, prăbușirea sistemului socialist, disoluția URSS, desființarea Tratatului de la Varșovia - care, la rândul lor, au antrenat schimbări în ceea ce privește structura, organizarea și natura misiunilor armatelor naționale. Astfel, aproape toate armatele naționale au cunoscut ample procese și fenomene ce au însoțit transformarea acestora atât ca organizații cât și ca instituții ale statului. Printre procesele și fenomenele definitorii cunoscute de instituția militară se numără: profesionalizarea armatei; apariția de noi misiuni; creșterea numărului femeilor militar din armată; externalizarea unor activități și sarcini din armată; transformarea armatei; modernizarea tehnicii de luptă și/sau înlocuirea acesteia cu alta mai performantă. Toate aceste procese și fenomene au generat o serie de consecințe ce au fost luate în calcul atât în plan social, politic, cât și militar. Astfel, profesionalizarea armatei a condus la diminuarea efectivelor acesteia, îndeosebi de militari, ceea ce a creat necesitatea proiectării și implementării unor măsuri de reconversie și reinsertie a celor disponibilizați în mediul civil.

Pe de altă parte, numărul mare de militari ieșiți din sistem, ca urmare a diminuării efectivelor armatei, mai ales a forțelor terestre, a creat premisele constituirii de către aceștia a unor societăți militare private și a unor societăți de securitate private. La apariția acestor organizații a contribuit și globalizarea care, prin efectele sale, a creat condiții prielnice circulației oamenilor, capitalurilor și a informațiilor fără restricția frontierelor naționale, precum și a sporit nevoia indivizilor și grupurilor umane de securitate.

În același timp, după 1990, se constată o creștere a numărului conflictelor intrastatale care, la rândul lor, au

amplificat nevoia de protecție și pază a oamenilor și a bunurilor acestora atât în zona de conflict, cât și în vecinătatea imediată a acesteia. Totodată, se asistă la manifestarea tendinței statului de a-și restrânge aria de responsabilitate în privința securității umane, îndeosebi prin reducerea intervenției sale în asigurarea unor servicii publice cum ar fi educația, sănătatea, transportul în comun, energia, apa etc.

De asemenea, în prezent, are loc o fragmentare a arhitecturii de securitate moștenite de la bipolaritate, în favoarea unui sistem complex marcat de coexistența a diferite tipuri de actori publici și privați ce contează pe avantajele comparative în termeni de capacitate de expertiză și acțiune. Dacă statul rămâne un actor central în materie de securitate, el trebuie să „concuzeze” cu alți actori mai competenți decât el în anumite domenii, printre care se află și societățile militare private și societățile de securitate private.

Concomitent cu fenomenele și procesele menționate anterior au sporit preocupările comunității internaționale în ceea ce privește securitatea umană. Acum, dispărând pericolul unui conflict armat între cele două blocuri militare din timpul Războiului Rece, statele democratice ale lumii și-au orientat atenția către promovarea, garantarea și apărarea securității umane atât la nivel individual, grupal, al comunităților locale și naționale, cât și la nivel global. În acest context, un rol important l-a jucat ONU, dar și alte organisme mondiale (de exemplu, Crucea Roșie Internațională) care au acționat pentru implementarea normelor Dreptului Internațional Umanitar în derularea conflictelor armate interstatale și/sau intrastatale.

Pornind de la realitățile lumii contemporane, în prezentul studiu, doresc să întreprind o analiză sociologică a emergenței, existenței și activității societăților militare private pentru a desprinde specificitatea impactului exercitat de către acestea asupra securității umane, a propriului personal și a celorlalte grupuri umane din zona de conflict.

Capitolul 1. Societățile militare private

1.1. *Climatul emergenței societăților militare private*

Societățile militare private sau companiile militare private se pot defini ca întreprinderi comerciale cu capital privat, care oferă, în totalitate sau parțial, servicii ce, în mod obișnuit, țin de securitate și apărare. De câțiva ani, aceste societăți fac să se vorbească din ce în ce mai mult despre ele. Într-adevăr, ele au profitat de o conjunctură favorabilă legată mai ales de privatizarea a numeroase domenii de activitate statală, dar, și de sfârșitul Războiului Rece, care a generat reduceri consistente în efectivele militare ale unor state, antrenând o disponibilitate sporită de material militar și de personal calificat. Astfel, numărul de persoane ce lucrează pentru societăți militare private în Irak, deși dificil de evaluat, era estimat la mai mult de 90.000 în 2006¹.

Denumirea societăți militare private sau companii militare private nu este, fără îndoială, perfectă și nu evidențiază decât parțial pluralitatea formelor lor de existență și diversitatea mare de servicii pe care le oferă². În acest studiu, termenul „societate militară privată” va cuprinde toate companiile ce oferă servicii ce țin, de regulă, de armata națională. Astfel, acestea oferă acum diverse servicii precum: antrenamentul militar, protecția persoanelor și a bunurilor, aprovizionarea cu material, servicii de consultanță, chiar și activități de suport al operațiunilor militare³.

¹Cf. *Gouvernement Accountability Office*, <http://www.gao.gov/new.items/d06865t.pdf>, p.2.

² Cf. Olivier DELAS, Marie-Louise TOUGAS, *Quelques reflexions entourant la participation de compagnies militaires privées aux conflits armés*, http://www.sqdi.org/volumes/pdf/hs07_delastougas.pdf, p.2.

³ Vezi: Peter SINGER, **Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry**, New York, Cornell University Press, 2003, pp. 9-17.

Totodată, se cuvine menționat că este vorba de societăți înregistrate oficial la instituțiile abilitate prin lege și, ca atare, ele funcționează în strânsă legătură cu guvernul țării de origine. Ele lucrează pentru state, organizații internaționale, organizații nonguvernamentale (ONG) sau întreprinderi și îndeplinesc roluri paramilitare de importanță tactică de netăgăduit, iar serviciile lor sunt considerate ca determinante și legitime. Aceste societăți intervin pe toate fronturile: Bosnia, Columbia, Afghanistan. În Irak se estimează că folosesc între 20.000 și 35.000 de persoane, ceea ce face din ele al doilea contingent al Coaliției Militare Internaționale, după trupele americane⁴. Ele reprezintă o treime din bugetul operațional a Pentagonului în Irak⁵ și sunt o parte importantă a dispozitivului de stabilizare a țării. Această tendință naturală de dezvoltare a acestor întreprinderi private nu se va schimba în viitorul apropiat. Ea este expresia unei mișcări de fond, care, fără îndoială, va bulversa maniera în care războaiele sunt conduse.

Un rol însemnat în apariția societăților militare private îl joacă avântul globalizării, care a generat o gamă sporită de efecte și în plan militar. În contextul oferit de aceasta, oamenii, ideile, bunurile, capitalurile, informațiile au început să circule, mai ales ca urmare a ritmului accelerat de dezvoltare a tehnologiilor informaționale și de comunicații. Frontierele naționale nu mai sunt un obstacol de netrecut pentru nimeni, inclusiv pentru crima organizată și teroriștii internaționali. Ambele entități amintite sunt generatoare de conflicte asimetrice cărora statul trebuie să le răspundă adecvat. Pe de altă parte, terorismul internațional și criminalitatea organizată

⁴ Peter W. SINGER, *Outsourcing War*, Foreign Affairs, vol.84, n° 2, March-April 2005, p.122, Peter ALMOND, UK, *War's fertile grounds for soldiers of fortune*, The Sunday Times, October, 30, 2005.

⁵ Cf. Stéphane BUSSARD, *La privatisation de l'industrie militaire représente un phénomène mondial*, interviu cu Peter W. Singer, Le Temps, 30 april 2004.

fac ca insecuritatea persoanelor, a comunităților locale și naționale să fie la ordinea zilei. O cale de răspuns la această provocare se pare că o reprezintă apelul tot mai frecvent la serviciile societăților militare private.

Totodată, asistăm la fenomenul limitării monopolului statului în materie de folosire a violenței fizice legitime. Astăzi, statele nu ezită să subînchirieze o parte mai mult sau mai puțin importantă a acestui monopol actorilor privați și, în același timp, acestea nu văd un inconvenient în aceea ca resurse și prestații militare ce evidențiau până acum un monopol guvernamental să poată fi furnizate, de companii private, oricărei entități statale sau nonstatale contra unei simple remunerații. Intervenția crescândă în domeniul militar a unui agent motivat de considerații comerciale implică într-un fel sau altul o punere în discuție a conceptului tradițional de stat. Aceasta cu atât mai mult cu cât această tendință se manifestă la toate statele, indiferent dacă sunt foarte puternice, slabe sau delincvente. În plus, activitățile companiilor militare de securitate ridică o serie de grave probleme politice și etice ce se cer luate în seamă.

Astăzi, întreprinderi ce se prezintă drept „companii militare private” sau „companii de securitate private” au operat în peste cinzeci de țări aparținând tuturor continentelor. Trei factori esențiali pot fi atribuiți dezvoltării fenomenului:

1) reducerea și profesionalizarea crescută a armatelor occidentale. Dispariția antagonismului Est -Vest a avut, în plan militar, un impact destul de însemnat. Reducerea semnificativă a efectivelor celor mai mari armate occidentale, efect inevitabil al profesionalizării, a generat o ofertă de securitate privată. Acest proces a avut ca efect crearea unui grup semnificativ de ofițeri calificați, a căror reconversie pe piața civilă a muncii nu era ușoară. Astfel, între anii 1987 și 1997, efectivele cumulate ale armatei americane, sovietice, franceze și britanice s-au topit

literalmente, trecând de la 5,23 la 1,24 milioane de oameni⁶. În numeroase țări nu exista un dispozitiv eficace de acompaniere și de reinsertie a forțelor demobilizate. Societățile militare private au fost deci ocazia acestor persoane - militari și civili - de a se „reconverti”. Acesta a fost mai ales cazul milițiilor sud-africane pregătite în tehnicile contra-insurecției din timpul apartheidului, și care nu-și mai găseau locul într-un mediu democratic. Or, avea loc, în acel moment, o creștere a conflictelor regionale și a războaielor civile. Față de diminuarea capacității unor state de a garanta și asigura securitatea persoanelor, colectivităților umane și a altor entități social-economice pe teritoriul administrat, societățile multinaționale au trebuit să facă apel la întreprinderi specializate pentru a le permite continuarea activității în aceste zone instabile. Țări și guverne fragile se aflau fără protector la sfârșitul ordinii bipolare și, ca urmare, au căutat pe piață ofertanți în materie de apărare și securitate, iar aceștia sunt societățile militare private. De exemplu, guvernul oficial din Angola făcuse apel la societatea sud-africană Executive Outcomes în ianuarie 1993. Aceasta l-a ajutat să recâștige controlul câmpurilor petrolifere de la Soyo și a minelor de diamante de la Luanda, căzute în mâinile bandelor înarmate ale UNITA (Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei). Societatea a asigurat, totodată, conducerea operațiunilor împotriva facțiunilor rebele, până la încheierea acordului de pace de la Lusaka semnat în noiembrie 1994⁷;

2) recursul Ministerelor Apărării la practica externalizării. De la sfârșitul Războiului Rece, companiile de securitate militară au fost din ce în ce mai solicitate să furnizeze

⁶ Cf. Philippe CHAPLEAU, François MISSER, *Le retour des mercenaires*, Politique Internationale, n° 94, hiver 2001-2002, p.219.

⁷ Vezi: Peter W. SINGER, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Ithaca & London, Cornell University Press, 2003, pp.107-110.

personal și materiale, ca și anumite prestații importante în domeniile mentenanței, logisticii, geniului, hrănirii și transportului trupelor. În fine, se cuvine să nu se uite că emergența societăților militare private se înscrie într-un cadru mai general de privatizare, care cuprinde toate sectoarele de acțiune publică, ca și unele funcții regaliene ale statului. De exemplu, statele, de vreme îndelungată, au delegat exercitarea prerogativelor de putere publică la organisme private pentru a asigura activități de poliție (transport de fonduri, pază înarmată, companii aeriene ce exercită o activitate de poliție de frontieră).

Apărarea este, de asemenea, supusă acestei dinamici presante. Aceasta a condus statele la **externalizarea** unei palete largi de sarcini periferice sectorului privat. De exemplu, în cursul ultimului deceniu, Pentagonul a încheiat circa 30.000 de contracte de externalizare cu firme private⁸. Iar în cazul Marii Britanii, inclusiv antrenamentul forțelor armatei a fost larg privatizat și *Royal Navy* însăși a făcut apel la contracte private;

3) creșterea cererii de prestări de securitate militară privată din partea țărilor din Sud. Această tendință se explică înainte de toate prin dezinteresul țărilor occidentale vizavi de conflictele intrastatale sau regionale socotite prea riscante și nu generatoare de dividende, precum și de deficiențele operaționale și de marginalizarea politică a ONU.

Există deci o piață de securitate privată activată de o cerere reală și o ofertă înfloritoare. Cererea este dată de faptul că atât statele puternice, cât și cele delincvente, firmele multinaționale, ONG-urile umanitare și organizații interguvernamentale (dintre care și ONU) fac frecvent acest demers. În ceea ce privește oferta, ea emană de la câteva sute

⁸ Victor-Yves GHEBALI, *Les compagnies de sécurité militaire privées: Eléments d'une problématique générale*, [http://www.armee.vbs.admin.ch/internet/armee/de/home/infbr2/02/symposium/retr_e_militaire_d_automne/seminaire/s_curit_militaire_priv_e.Par.0002.DownloadFile.tmp/v-y_gheballi..pdf](http://www.armee.vbs.admin.ch/internet/armee/de/home/infbr2/02/symposium/retr_e_militaire_d_automne/seminaire/s_curit_militaire_priv_e.Par.0002.DownloadFile.tmp/v-y_gheballi.pdf), p.1.

de societăți comerciale patentate, create de foști militari americani și britanici, ca și francezi, israelieni sau sud-africani.

1.2. Trăsături definitorii ale societăților militare private

Societățile militare private se caracterizează, în opinia mea, prin următoarele trăsături:

1) **sunt create ca societăți comerciale**. Altfel spus, scopul lor esențial este obținerea unui profit. Pe de altă parte, în calitate de societăți comerciale, ele dispun de: sediu social; organizare de sine-stătătoare; un patrimoniu propriu; un scop determinat; o relație bine definită cu instituțiile statului în care își au sediul. Societățile militare private au ca obiect social legal afișat serviciile de înaltă tehnologie, formarea sau consilierea pe probleme strategice. Talia lor variază de la întreprindere mică și mijlocie la firme multinaționale. Ele operează într-o piață deschisă și lucrează pentru numeroși clienți, de care sunt legate prin contracte legale. Societățile militare private tind, prin urmare, să se prezinte ca „întreprinderi” asemenea celorlalte existente într-o economie de piață. Un număr dintre ele sunt cotate la bursă și legate de grupurile industriale de armament, de construcții, de electronică și comunicații. Ele își fac o bună imagine publică și o bună reputație afirmând că nu lucrează decât pentru entități legale și guverne legitime. Unele sunt chiar dotate cu „coduri de bună conduită” (de exemplu, International, Control Risks, Erinys, Hart, Olive et Omega Solutions)⁹. De asemenea, ele își evocă transparența și încearcă să ofere o imagine credibilă, aptă să seducă acționarii și să liniștească clienții. Ele dispun de propriile servicii de marketing și de relații publice, participă la

⁹ Cf. Stéphanie JUNG, *Les nouveaux entrepreneurs de guerre*, http://www.infoguerre.fr/fichiers/SMP_nouveaux_entrepreneurs_guerre.pdf, p.17

conferințe, creează pagini de Internet în care își descriu prestațiile și se regroupează uneori în asociații profesionale. Este vorba mai ales de International Peace Operations Association (IPOA) din SUA și de British Association of Private Security Companies (BAPSC) din Regatul Unit.

2) **membrii lor sunt foști militari – de la soldat la general – și civili disponibilizați de armatele naționale** în urma amplelor mutații produse, după 1990, în cadrul acestor instituții. Toți sunt persoane cu calificare înaltă și competențe deosebite în domeniul securității și apărării. De exemplu, firma *Blackwater* este cea mai mare dintre societățile contractuale militare private ce operează în Irak și Afghanistan.. Fondată în 1997 de către un ex-comandant al *Navy Seals*, ea se compune din cinci companii specializate. Prin statutul său, se definește ca „societatea militară profesionistă cea mai completă din lume”, care numără printre clienții săi multe societăți multinaționale, Pentagonul, Departamentul de Stat al SUA. Este specializată în impunerea legii, menținerea păcii și operațiuni de stabilitate. Nu se cunoaște cu exactitate câți oameni are *Blackwater* în Irak: poate 1500, dar potrivit NYT, este imposibil de știut numărul exact¹⁰. Societățile militare private reprezintă astăzi o piață considerabilă. Nu există o evoluție precisă în ceea ce privește talia și rentabilitatea acestui sector, dar se estimează că Departamentul Apărării al SUA a încheiat între 1994 și 2002 aproximativ 3.000 de contracte cu ele, pentru o sumă de 300 miliarde dolari¹¹. Faptul că societățile militare private sunt conduse de ofițeri la pensie având excelente conexiuni cu Ministerele Apărării respective, le permite acestora să influențeze politica guvernamentală și să

¹⁰ Manlio DINICCI, *Les eaux troubles de Blackwater*, <http://www.mondialisation.ca/index.php?context=va&aid=6825>, p.1.

¹¹ Cf. Laura PETERSON, *Privatising combat, the new world order*, October, 28, 2002, <http://www.publicintegrity.org/bow/printer-friendly.aspx?aid=148>.

atrage mai multe contracte spre firmele lor. Astfel, societatea americană MPRI (*Military Professional Resources Incorporated*) avea în fruntea sa pe generalul Carl E. Vuono, fost șef al statului major al armatei americane, care a jucat un rol important în planificarea Războiului din Golf¹².

Echipele sunt compuse din persoane ce dispun de o experiență de mai mulți ani în domeniul militar, și în special ca foști membri ai forțelor speciale americane, britanice și sud-africane. Ele integrează, de asemenea, parașutiști și legionari francezi¹³, paramilitari protestanți din Irlanda de Nord, chileni și columbieni¹⁴. Societatea MPRI dispunea astfel de o bază de date de 14.000 de persoane gata să fie angajate¹⁵, și afirmă că ea poate să mobilizeze foarte rapid specialiști în domeniul nuclear ca și pentru războiul submarin. În mod frecvent, aceste societăți recrutează personal pe calea micilor anunțuri, în special prin bursele de locuri de muncă create pe Internet. Remunerarea personalului este pe măsura riscului înfruntat. Cu titlu de exemplu, cei care acceptă un post în Irak pot câștiga până la 24.000 de dolari pe lună, cu o asigurare cu o valoare de la 1,5 la 2 milioane de dolari în caz de deces¹⁶. Nivelul salariului este în funcție de nivelul calificării și experienței, și potrivit naționalităților. De fapt, este de toți admis că sud-africanii, ca și gurka nepalezi, să fie remunerați cu 8.000 de dolari pe lună, față de 5000 dolari pentru ruși, ucraineni și sârbi¹⁷. Acești „soldați ai norocului”, atrași de

¹² Cf. Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.15.

¹³ Cf. Gérard DAVET, Fabrice LHOMME, *Profession: mercenaire français en Irak*, Le Monde, 26 novembre 2005.

¹⁴ Roméo LANGLOIS, Pascale MARIANI, *Quand les Américains recrutent des mercenaires colombiens*, Le Figaro, 26 août 2005.

¹⁵ Stéphane BUSSARD, *art. cit.*

¹⁶ Cf. Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.16.

¹⁷ Pascal LE PAUTREMAT, *Les „contractors” des sociétés militaires privées*, Hors-série nr. 18, Raids, éd.Histoire et Collections, 2005, p.59.

aventură și bani sunt implicați în conflictele coloniale și post-coloniale.

3) paletă largă de activități și servicii pe care le oferă clienților lor. Societățile militare private formează un grup foarte eterogen. Activitățile lor pot să se desfășoare atât pe teritoriul național, cât și pe teatre externe, dar serviciile propuse nu sunt aceleași.

Un prim mare sector de activitate se referă la **consilierea militară**. Aceasta cuprinde consilierea relativă la structura forțelor armate și a cumpărării de echipamente, dar și analiza doctrinelor și planificarea strategică și operațională. În acest domeniu este luată ca referință societatea americană MPRI, celebră pentru că are mai mulți generali la pensie pe metru pătrat, decât Pentagonul însuși¹⁸. Punerea în operă a unor asemenea programe participă cu o veritabilă strategie de marketing și de cucerire a piețelor. Este vorba de testarea și de punere în practică un dispozitiv pe măsură, apoi să exporte acest concept în alte țări. Un domeniu conexe consilierii strategice este cel al **antrenamentului militar**. Societatea MPRI, de exemplu, a avut ca misiune, în 1995, să antreneze, să echipeze și să profesionalizeze armata bosniacă¹⁹.

Susținerea logistică a operațiilor militare reprezintă, pe de altă parte, o activitate adesea delegată societăților private. Aceasta include prestații clasice legate de întreținerea forțelor, ca restaurarea sau spălarea, și, de asemenea, întregul spectru al aprovizionării - apă, carburant, muniții. Fima Kellog, Brown and Root (KBR) este astfel însărcinată cu gestionarea bazelor și infrastructurilor forțelor americane staționate în Balcani²⁰.

Prestațiile de logistică se aplică, de asemenea, **operațiunilor umanitare și operațiunilor pentru pace**. Societatea Dyncorp International a semnat, în iulie 2003, un

¹⁸ Cf. Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.18.

¹⁹ Ibidem, p.19.

²⁰ Peter W. SINGER, *op.cit.*, p.45.

contract cu Departamentul de Stat pentru a furniza ansamblul de susținere logistică în operațiunile de ajutor umanitar duse de SUA în Africa²¹.

Intervenția firmelor specializate în domeniul armamentului și aeronauticii este în plus adesea solicitată pentru asistență tehnică și mentenanță. Astfel, armata americană a încredințat societăților private mentenanța sistemelor de arme foarte sofisticate, ca bombardierele B-2, avioanele de atac F-117, avioanele de recunoaștere U-2 și Global Hawk, elicopterele Apache sau sistemele de apărare antiaeriană de pe nave²².

Expertiza în **informații** face, de asemenea, parte din serviciile propuse. Societatea Diligence LLC subliniază că echipa sa este compusă din foști membri ai serviciilor secrete americane, britanice și rusești²³. Societăți militare private vor participa de asemenea la operația întrunită a armatei americane și a CIA (*Central Intelligence Agency*) pentru a-l captura pe Osama Ben Laden, refugiat în munții Waziristân, de la frontiera afgano-pakistaneză. Unii susțin, de altfel, că societatea britanică Sandline, acum desființată, și-ar fi dat concursul la căutarea de criminali de război în Serbia, Bosnia și Croația. Lt.col Tim Spicer, fost director al Sandline și astăzi în fruntea societății Aegis, nu dezmente, afirmă doar că acest tip de misiune este în domeniul nostru²⁴. Competențele în materie de afaceri de spionaj industrial și într-un demers de **informații economice**.

Activitățile postconflict reprezintă un alt sector puternic lucrativ. De exemplu, societatea americană Dyncorp

²¹ Sami MAKKI, *Militarisation de l'humanitaire, privatisation du militaire*, Paris, Cahier d'Etudes Stratégiques 36-37, CIRPES, 2005, p.170.

²² Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.20.

²³ Sursa: Site Internet de la société Diligence LLC, www.diligencellc.com/about.html

²⁴ Tim SPICER, *Privatiser la guerre*, entretien conduit par Amir Taheri, Politique internationale, n° 94, hiver 2001-2002, p.250.

conduce din 2005 un proiect în Liberia pentru o sumă de 70 milioane de dolari pe an, ce constă în demobilizarea și prevederea de măsuri de reinsertie pentru fostele forțe ale dictatorului Charles Taylor, ca și pentru formarea unei noi armate²⁵. Aceeași societate are ca misiune să recruteze și să antreneze forțele de poliție irakiene și afgane²⁶. De asemenea, unele societăți se angajează să facă deminarea și să distrugă armamentul, dar este vorba de un tip particular de activitate rezervat firmelor specializate cum este societatea americană Ronco în Irak, sau societatea franceză COFRAS în Cambogia.

În fine, societățile private propun un evantai de servicii legate de securitate în mediile instabile, expuse, de exemplu, la amenințări teroriste sau la violența grupurilor rebele. Ele asigură mai ales protecția și escorta convoaielor legate de misiuni umanitare sau logistice și supravegherea instalațiilor sensibile. Societatea britanică Erinys a obținut un contract de 104 milioane de dolari pentru a forma și încadra 15.000 de gardieni irakieni însărcinați cu paza conductelor de petrol, puțurilor de foraj și rafinăriilor de petrol, și chiar aducțiunile de apă și liniile electrice din nordul irakian²⁷. Aceleași societăți păzesc „zona verde” din centrul Bagdadului unde se află ambasadele, cartierele generale și imobilele guvernului irakian. Ele asigură protecția jurnaliștilor, conducătorilor de societăți sau chiar a celor mai înalte personalități - fostul administrator american în Irak, Paul Bremer, de societatea Blackwater, președintelui afgan Hamid Karzai din 2002 până în septembrie

²⁵ Sursa: Comunicatul de presă al societății Dyncorp international din data de 04.08.2005, intitulat *DI helps US retire Liberia's army*, <http://www.dyn-intl.com/subpage.aspx?id=12>, Alyson J. K. BAILES, Caroline HOLMQVIST, *Les Affaires et la sécurité: quel rôle pour le secteur privé ?*, Politique étrangère, n° 1, mars 2006, p.128.

²⁶ Sursa: site Internet al societății Dyncorp, <http://www.dyn-intl.com/subpage.aspx?id=42>

²⁷ Vezi: Christian T. MILLER, *Evidence of fraud found by Iraq audit*, Los Angeles Times, 30 april 2006.

2005 de către Dyncorp. De asemenea, ele pot fi solicitate de întreprinderi pentru a efectua expertize pe teren, pentru a demonstra gradul de fezabilitate al politicii implantării unui grup comercial sau industrial într-o zonă geografică a cărei stabilitate nu este certă - activitate cunoscută sub numele de **gestionare a riscului de țară**.

Să reținem că acum ***nicio societate nu propune misiuni de luptă***. Numai Executive Outcomes și Sandline, astăzi desființate, propuneau asemenea misiuni. Totuși, civilii sub contract adesea s-au aflat amestecați în ostilități. Trebuie păstrat spiritul că ei intervin, totuși, într-o zonă de război. Astfel, societățile ce asigură paza conductelor de petrol dispun de material comparabil cu cel al trupelor coaliției prezente în Irak. Gărzile sunt echipate cu elicoptere UH-60 Blackhawk și au recurs la armamentul individual clasic din dotare²⁸.

4) menținerea legăturii cu Ministerul Apărării și Ministerul de Externe al statului în care își au sediul social sau de care aparțin majoritatea membrilor lor. De exemplu, MPRI menține un strâns contact cu Pentagonul și cu Departamentul de stat al SUA;

5) dotare cu mijloace tehnice de vârf. Acest fapt este cel mai evident în domeniul informaticii și al comunicațiilor, ceea ce face ca aceste societăți să aibă permanent o clientelă selectă. Astfel, *DynCorp International* se definește ca întreprindere globală multiformă. Ea dispune de un personal numeros, format din zeci de mii de specialiști în domeniile de vârf ale informaticii și comunicațiilor. Ea acționează în Orientul Mijlociu, Balcani și America Latină, servind Pentagonul, CIA, FBI și Departamentul de Stat al SUA. Importanța sa a crescut din 2003, când a fost cumpărată de societatea californiană

²⁸ Peter W. SINGER, citat de James DAO, *For God, country and wallet: America's privatised armies are here to stay*, The New York Times, April 3, 2004.

Computer Sciences Corporation, specializată în tehnologii ale informațiilor și într-o strânsă legătură cu Pentagonul;

6) diferă de mercenariat. Prin modul de constituire, personalul angajat, serviciile oferite și contextul în care îndeplinesc sarcinile asumate societățile militare private nu sunt similare cu mercenariatul și nici personalul său nu poate fi asimilat cu mercenarii de odinioară. Cu alte cuvinte, societățile militare private sunt diferite de oficiile de mercenari. Diferența fundamentală rezidă în structura antreprenorială a activităților lor. Astăzi, societățile militare private încheie contracte legale pentru prestarea unor servicii clienților legitimi. Activitatea lor nu mai este un fapt individual, ci îmbracă aspecte grupale, exprimate prin structuri durabile organizate în conformitate cu legile în materie. Acestea sunt constituite legal și figurează în registrul comerțului.

Pe de altă parte, angajații societăților militare private acționează în cadrul entităților oficiale și sunt într-o relație de autoritate ierarhic cu superiorii lor, ei înșiși legați prin contracte formale. Alineatul a) al art. 47 al Protocolului I din 1977 al Convențiilor de la Geneva din 1949 indică că angajarea trebuie să fie efectuată în vederea unui conflict particular. Or, societățile militare private își recrutează lucrătorii pentru perioade prelungite cărora le atribuie un statut de instructori, de consilieri sau de strategii excluzând activitățile de luptă, făcând alineatul b) caduc. În fine, lucrătorilor li se acordă cetățenia uneia dintre părțile aflate în conflict, sustrăgându-se alineatului d);

7) acționează atât la nivel internațional, cât și național. Activitatea societăților militare private se derulează atât pe plan intern, cât mai ales extern. În țară, societățile militare private îndeplinesc sarcini diverse – de la aprovizionarea cu apă a unităților militare la formarea și antrenarea personalului militar și civil din armată – ca urmare a procesului de externalizare de către armată a unor activități și

servicii. Pe plan extern, societățile militare private îndeplinesc diferite sarcini cu caracter necombatant în teatrele de operații unde sunt angajate în conflicte armate forțele militare naționale sau ale unor coaliții create ad-hoc și care acționează sub egida ONU sau a altor organisme internaționale cu vocație de securitate și apărare. În acest sens, se pot aminti participările diferitelor societăți militare private la activitățile derulate în folosul forțelor Coaliției militare internaționale din Irak.

1.3. Consecințe ale întreprinderii societăților militare private în executarea unor activități externalizate de armatele naționale

Dacă recursul la societățile militare private răspunde unei logici raționale a *externalizării misiunilor neluptătoare ale armatei*, aceasta este, de asemenea, rezultatul *mizelor politice* mai puțin mărturisite. Această evoluție comportă consecințe grave asupra conducerii operațiunilor militare.

Mai întâi, procesul externalizării amorsat de circa cincisprezece ani în sânul instituțiilor militare răspunde la două considerații: pe de o parte, căutarea eficacității și a unei mai mari disponibilități ale forțelor armate, și, pe de altă parte, grija de a reduce costurile față de bugetele de apărare tot mai restrânse.

Externalizarea constă în delegarea anumitor sarcini întreprinderilor private, pentru a degreva forțele armate de misiuni mai puțin vitale pentru securitatea națională. Forțele profesionalizate ar fi astfel mai disponibile în vederea proiecției, și ele ar putea să se concentreze asupra „*esenței profesiei militare*”, cumpărând prestații realizate de societăți private. Atunci când efectivele sunt insuficiente, cum este cazul în Irak, recursul la auxiliari privați permite să se afecteze mai multe trupe unităților luptătoare.

Recursul armatei naționale la subînchirierea unor sarcini presupune să definească ceea ce este „*externalizabil*” sau nu. Sarcini „*non-combat*” precum formarea și antrenarea personalului, transportul efectivelor și a unei părți din tehnica de luptă, aprovizionarea, sau activitățile de întreținere a spațiilor și a mijloacelor de luptă ar putea fi încredințate civililor. Complexitatea crescândă a echipamentelor necesită în plus competențe tehnice specifice pe care societățile private le pot mai ușor furniza. Este vorba pentru armată, de a obține profit din anumite competențe din domeniul civil, de exemplu, în materie de transmisiuni sau de imagini prin satelit.

De altfel, astăzi, se constată că armatele sunt mai mult implicate în executarea unor misiuni non-militare (altele decât războiul, cum spune doctrina SUA), adică acțiuni umanitare, sau mai general acțiuni civilo-militare. Or, societățile militare private ar putea fi mai bine pregătite să îndeplinească acest tip de mandat. Astfel, întreprinderea Pacific Architects and Engineers este însărcinată cu logistica militară și gestionarea experților de geniu pentru susținerea operațiunilor de pace în Sierra Leone, Liberia, în Coasta de Fildeș²⁹. În Franța, experimente se derulează într-o serie de baze. Ele privesc în special transportul de personal și susținerea rețelei informatice a statului major. Dar „externalizarea” sarcinilor rămâne încă foarte prudentă.

De asemenea, externalizarea funcțiilor apărării se înscrie într-o logică a raționalizării economice. Această evoluție permite, de fapt, o anumită suplețe în gestionarea efectivelor. Nu mai este necesară întreținerea unei vaste armate, mai ales pentru țările mici. Se poate face apel la societăți private, care nu sunt plătite decât în funcție de nevoi. În plus, nu mai sunt cheltuieli de structură sau de acoperire socială. Astfel, Consiliul Științific al Pentagonului avea în vedere economii de ordinul a

²⁹ Sami MAKKI, *Militarisation de l'humanitaire, privatisation du militaire*, Paris, Cahier d'Etudes Stratégiques 36-37, CIRPES, 2005, p.170.

4,5-6 miliarde pe an prin apelul la societăți militare private pentru îndeplinirea unor sarcini și activități din armată³⁰.

În ceea ce privește mizele politice ale recursului la societățile militare private, ele se referă în esență la o economie a „costurilor politice”. Folosirea discretă a societăților militare private pentru executarea unor activități și servicii ce țin de apărare și securitate permite să scape de controlul parlamentarilor, de media și opinia publică, și, de asemenea, să ascundă operațiile din zonele de conflict ce se abat de la poziția oficială a statului respectiv. Altfel spus, pe această cale are loc eludarea cadrului impus de legislator și evitarea costurilor politice legate de intervenția armată într-o zonă sau alta a lumii. Recursul la auxiliari privați permite mai întâi limitarea impactului morții soldaților asupra opiniei publice, ce fac ecou la obiectivul politic „zero morți”. Într-adevăr, un civil american ucis în Irak nu are aceeași mediatizare ca întoarcerea în țară a unui coșciug ornat cu drapelul statului. Atunci când un membru al unei societăți militare private moare pe timpul îndeplinirii unor sarcini într-un conflict armat, toți se gândesc că acesta este riscul pe care persoana în cauză și l-a asumat voluntar. Pierderile printre civilii sub contract nu sunt, de altfel, cuprinse în decontul oficial al morților³¹. Contrar regulilor în vigoare pentru victimele militare, difuzarea acestor informații este la discreția angajatorilor. În general, apelul la subînchiriere este un mijloc pentru guvern de a păstra un nivel scăzut al numărului de militari trimiși în teatrele de operații. Aceasta permite mai ales eludarea limitelor efectivelor impuse de legislator. Astfel, Congresul SUA a plafonat la 500 numărul total de militari americani ce pot staționa pe teritoriul

³⁰ Sami MAKKI, *Sociétés militaires privées dans le chaos irakien*, Le Monde diplomatique, n° 608, novembre 2004.

³¹ Gérard DAVET, Fabrice LHOMME, *art. cit.*

columbian³². Dar nicio limită nu este fixată prezenței auxiliarilor privați. Prin urmare, numeroși angajați ai DynCorp sunt la lucru din 1991 pentru a antrena armata columbiană, a furniza informații și a participa la stropirea aeriană a câmpurilor de coca în cadrul Planului Columbia ce vizează lupta împotriva narcotraficantilor³³. Aparatele de zbor ale societății au făcut obiectul a mai multe sute de trageri de artilerie, fără a fi consemnat acest lucru pe prima pagină a ziarelor. Cel puțin cinci angajați au murit în cadrul acestor misiuni și mai mulți au fost luați ostateci de gherila columbiană, menționează sursa citată. Dacă morții și ostatecii ar fi fost militari ai armatei SUA, evident, acest fapt ar fi fost mediatizat puternic.

Totodată, apelul la societățile militare private permite guvernelor să desfășoare operațiuni în afara poziției oficiale a statului. Intervenția firmelor private este mult mai discretă decât cea a armatei. Astfel, trimiterea de consilieri civili asigură camuflarea unui act politic și a unei prezențe militare a statului într-o zonă sensibilă a lumii. Societățile militare private constituie astfel „o forță de sprijin a politicii externe”³⁴, care permite să se intervină pe ascuns. În caz de insucces, va fi mai ușor pentru statul respectiv să nege faptele. Unii autori evocă astfel rolul pe care l-au jucat acești auxiliari noninstituționali în conducerea acțiunilor clandestine. Și jurnaliștii Barbara Vignaux și Francois Dominguez notau că dacă Franța ar fi trimis „mercenari” pe ascuns la Rainbow Warrio, gestionarea

³² Claude BALIÉ, *Les entreprises militaires privées en Colombie, agents discrets de la politique étrangère des États-Unis*, în ROCHE, Jean-Jacques (dir.), *Insécurité publiques, sécurité privée? Essais sur les nouveaux mercenaires*, Paris, éd. Economica, coll. Défense, 2005, pp.292-310.

³³ Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.27.

³⁴ Olivier HUBAC, *L'essor du mercenariat entrepreneurial*, în HUBAC, Olivier (dir.), **Mercenaires et polices privées: la privatisation de la violence armée**, Manchecourt, Editura Universalis, coll. Le tour du sujet, 2005, p.40.

politică a crizei ar fi fost mult ușurată³⁵. De altfel, este adevărat că societățile militare private nu sunt prestatoare de servicii neutre. Asistența tehnică semnifică adesea de fapt intervenția. Departamentul de Stat american a autorizat, de exemplu, societatea MPRI să consilieze și să formeze armata croată în ianuarie 1995, oficial în vederea pregătirii candidaturii pentru Programul de Parteneriat pentru Pace al NATO. MPRI susține că intervenția sa s-a limitat la instrucțiuni teoretice privind relațiile civili-militari în democrație. Opt luni mai târziu, armata croată lansa o contraofensivă pentru a recuceri enclava foarte disputată Krajina, deținută de sârbi, ceea ce a avut ca efect inversarea echilibrului forțelor conflictului. Asaltul a fost sângeros, făcând sute de morți și mai mult de 15.000 de refugiați³⁶. Numeroși observatori a apreciat că armata croată era mai bine pregătită și coordonată decât înainte. Deci, există o puternică presupunere că MPRI a contribuit la pregătirea acestui atac, cu atât mai mult cu cât cadrele societății, foști generali ai armatei americane, păreau să fi ținut reuniuni secrete cu cei mai înalți responsabili militari croați tocmai înainte de ofensivă³⁷. Armata croată a beneficiat de avantajele asistenței militare americane, dar prin intermediul unui organism privat. Aceasta a permis SUA să continue să-și afișeze neutralitatea și să nu se considere responsabile de masacrele ce au urmat, așa cum ar fi fost cazul dacă trimiteau consilieri militari în misiune oficială.

Pe lângă consecințele folosirii societăților militare private la îndeplinirea unor activități externalizate de armatele naționale menționate sunt și urmări negative în ceea ce privește

³⁵ François DOMINGUEZ, Barbara VIGNAUX, *La nébuleuse des mercenaires français*, Le Monde diplomatique, n°593, août 2003.

³⁶ Cf: Laura PETERSON, *Privatising combat, the new world order*, <http://www.publicintegrity.org/bow/printer-friendly.aspx?aid=148>.

³⁷ Esther SCHRADER *US Companies Hired to Train Foreign Armies*, Los Angeles Times, April, 14, 2002.

conducerea operațiunilor militare. Desigur, externalizarea unei părți din activitățile necesare armatei poate să aibă un impact tactic și strategic considerabil. Mai întâi, recursul la societăți private are ca efect amestecarea logicii economice în organizarea războiului. Un asemenea demers face rău atât unității de comandă, cât și controlului impus operațiilor militare. În acest context, o primă dificultate rezidă în faptul că societățile militare private au, prin esență, priorități ce diferă de cele ale unui guvern sau al unei armate. Astfel, va persista mereu o tensiune între obiectivele de securitate ale statului comanditar și obiectivul de maximizare a profitului unei societăți comerciale.

Deci, există o teamă că prestatorii de servicii se retrag precipitat dintr-o operațiune dacă aceasta se dovedește prea complexă sau periculoasă. Recursul la auxiliari privați introduce mai mult incertitudinea în conducerea operațiunilor militare. În plus, angajații societăților militare private nu fac parte din lanțul de comandă și pot în orice moment să decidă să-și părăsească postul. Dacă un angajat demisionează, societatea are obligația să-l înlocuiască. Cu toate acestea, efectele negative asupra succesului operațiunii în curs nu dispar. Armata poate să solicite tribunalului să-i sancționeze pe cei care au încălcat contractul, dar acest lucru nu rezolvă problemele ce țin de ducerea luptei, la un moment dat. Sancțiunea intervine după consumarea operațiunii ce a fost afectată de neîndeplinirea prevederilor contractuale.

Din punctul de vedere strict al prestațiilor, intervențiile firmelor private se petrec după reguli convenite anterior situației concrete din teatrul de operațiuni. În plus, probleme importante rezultă din faptul că societățile militare private nu sunt supuse comenzii și controlului direct al armatei, căci ele funcționează ca entități autonome, ce nu sunt subordonate ierarhiei militare. Acest fapt antrenează, în primul rând, disfuncționalități grave în termeni de coordonare. De exemplu

este foarte posibil ca societățile militare private să întreprindă acțiuni tactice, pentru a-și îndeplini obligațiile contractuale, dar care complică în definitiv realizarea obiectivelor strategice fixate de conducerea militară. Totodată, aceste societăți militare private, din motive de confidențialitate, sunt în afara rețelilor de informații ale armatei. Militarii apreciază că nu există niciun motiv pentru a împărtăși informațiile confidențiale cu aceste entități care, nu numai că scapă lanțului de comandă, ci în plus recrutează irakieni sau indivizi din terțe țări. În realitate, relațiile dintre forțele armate și societățile militare private sunt departe de a fi mereu cordiale, nici chiar într-un spirit al colaborării³⁸.

Recursul din ce în ce mai masiv la societățile private pune astfel de probleme de coabitare între cele două tipuri de „soldați”. Inegalitățile între unii și ceilalți creează inevitabil tensiuni. Angajații ai societății Blackwater au avut, de exemplu, de apărut cartierul general al Autorității Provizorii a Coaliției la Najaf, luat cu asalt de milițiile radicale šiite. Împușcăturile au durat mai multe ore, fără ca forțele Coaliției să vină să le acorde asistență. Societatea a trebuit chiar să trimită de două ori propriile elicoptere pentru reprovizionarea comandourilor sale cu muniție³⁹. De altfel, probleme se pun în termeni de control și de selecție a personalului. Irak-ul, mai ales, pare să atragă atât aventurieri, cât și profesioniști. Or, această realitate poate avea consecințe grave pentru misiune. O singură greșeală poate declanșa o spirală a violenței și să antreneze o serie de represalii asupra armatei. Societățile private pretind să procedeze la anchete de verificare a persoanelor pe care le folosesc, dar aceste mărturii nu par să reziste la presiunea pieței. Desigur, mulți angajați sunt foarte calificați, dar în urgență, societățile lor nu conduc riguros procedurile de control

³⁸ Cf. Michael DUFFY, *When private armies take to the front lines*, Time Magazine, Aprilie, 12, 2004.

³⁹ Stéphanie JUNG, *art. cit.*, p.31.

și de recrutare. Or, se știe că personalul înarmat, când nu este pregătit, tinde să devină periculos pentru el însuși și pentru mediul înconjurător imediat. Civiii vor fi cu siguranță primele victime. Unii apreciază că profilul angajaților societăților militare private puțin contează, faptul decisiv fiind ca ei să realizeze misiunile licite și să fie folosiți de societăți în structuri permanente, preocupate de menținerea unei bune reputații.

Capitolul 2. Securitatea umană

2.1. Conceptul de securitate umană

După 1990, odată cu sfârșitul împărțirii bipolare a lumii, comunitatea internațională a început să se arate tot mai preocupată de securitatea indivizilor umani. Astfel, au început să se deruleze diferite întruniri mondiale pe această temă și să se întreprindă acțiuni practice de asigurare a securității umane a unor colectivități ce își pierduseră pacea și stabilitatea.

Pe de altă parte, globalizarea, în calitatea sa de fenomen complex, multidimensional și omniprezent, prin efectele pozitive și negative generate, a impus comunității internaționale să elaboreze un nou concept asupra securității. Tot mai mult, concepția clasică a securității, concepție ce se suprapunea complet pe securitatea statelor, în care dominantă era dimensiunea militară, tinde să fie înlocuită de o nouă abordare a securității și anume a *securității umane*. Acum, piesa de rezistență nu mai este statul, ci indivizii, ce aparțin unor comunități umane cărora statul este obligat să le garanteze și să le asigure un climat propice vieții și activității personale, în demnitate și fără teama zilei de mâine.

De fapt, astăzi, definirea securității umane este necesară din următoarele motive: conflictele sunt din ce în ce mai puțin interstatale și din ce în ce mai mult interne în statele-națiuni, exprimând adesea crize ce le afectează și care pun în discuție

contractul social și, mai larg, voințele individuale de coexistență. De altfel, distincția tranșantă, clasică a lui Hobbes, între securitate națională și securitate internațională, nu-și mai are sensul astăzi, deoarece s-au produs mutații profunde în lume. Printre acestea se numără și: *abolirea distanțelor* (în sensul că acum oamenii comunică rapid – Internetul, poșta electronică, televiziunea etc. și se deplasează în ritm alert dintr-o parte a planetei în alta); *interdependențele crescânde dintre statele lumii pe toate planurile*, ceea ce acreditează ideea, la guvernanți, dar din ce în ce mai mult și la guverne, că cele două construcții de securitate sunt inseparabile. Nu există securitate internațională atunci când pacea civilă este incertă, dar mai ales nu este posibilă securitatea națională fără pace minimă la ceilalți; *dimensiunea militară* nu mai este singură, au apărut și alte dimensiuni ale securității; *pacea* este din ce în ce mai mult funcție de dezvoltare, de securitatea persoanei, de protecția mediului, de cea a drepturilor omului în care violarea creează in Justiții și tensiuni, imprevizibilități și instabilități, deci, insecuritate internațională.

Practic, se asistă la o reconstrucție a securității, proces ce se produce cu implicarea activă și responsabilă a comunității internaționale. De acum înainte, securitatea este mai mult umană decât interstatală, ceea ce va impune noi direcții pentru reflecție și acțiune. Această reconstrucție presupune, mai întâi, o înțelegere sociologică a securității, aceasta trebuind să fie gândită în mediul său social și cultural. De asemenea, ea implică o acțiune de „inginerie politică”, în sensul că „pacificatorul” este investit cu un rol de reconstructor al comunităților politice falimentare, dar și cu un rol de concepere a comunităților politice noi, depășind cadrul statului național în ceea ce poate avea acesta din urmă benign. Să muncești pentru pace presupune promovarea integrării regionale, deschiderea comunităților politice la globalizare și la fluxurile umane, punerea în practică a noilor forme de deliberare democratică ce

tind să iasă din cadrul național. De aceea, statul național trebuie să fie responsabil înainte de a fi suveran, căci lui îi revine rolul de apărător al contractului social. În fine, el nu poate fi decât interactiv, întrucât acționează în interacțiune cu un spațiu public internațional, constituit din actori nonstatali din ce în ce mai mult implicați în viața internațională, controlând și supraveghind folosirea forței de statelor, contribuind la definirea condițiilor războiului și a păcii. (ONG-uri, media, rețele transnaționale).

Conceptul de securitate umană nu a apărut brusc pe scena mondială la sfârșitul secolului al XX-lea. Înainte de această dată, timp de trei secole, ideea de siguranță a statului a fost un concept familiar și acceptat. Statele aveau dreptul să-și apere integritatea teritorială împotriva amenințărilor externe și, în acest scop, erau permise chiar măsuri speciale. Dar această noțiune de siguranță - sau de securitate -, cel puțin la nivel internațional, se oprea la frontierele statelor naționale.

Actualul concept de securitate umană lărgeste noțiunea tradițională de securitate care era centrată pe protecția teritoriului statului național. El înglobează chestiuni și probleme pe care instrumentele de securitate clasice nu permiteau să fie reglementate. Noțiunea de securitate umană poate da loc la două interpretări - *în sens larg* și *în sens restrâns* - care nu sunt contradictorii. Potrivit definiției *în sens larg*, sărăcia, foametea, bolile și catastrofele naturale constituie un risc pentru securitate ca și conflictele armate. În definiția sa *în sens restrâns*, securitatea umană vizează să apere indivizii împotriva formelor de amenințare cum sunt conflictele violente, violările drepturilor omului, arbitrarul, utilizarea minelor, violența sexuală, deplasările interne sau traficul de ființe umane.

De asemenea, conceptul de securitate umană figurează de acum înainte la loc central în agenda forumurilor internaționale. Astfel, a fost creată, la inițiativa Canadei, o rețea

– Rețeaua de securitate umană⁴⁰ - ce vizează să difuzeze în întreaga lume noua concepție privind securitatea umană. Este vorba de o platformă de schimb a ideilor și informațiilor la care participă state din Africa, Asia, Europa, Orientul Apropiat și America Latină. Teme ca armele ușoare și de mic calibru, minele antipersonal, copiii-soldăți, reforma instituțiilor ONU, femeile și pacea, tratarea ființei umane, SIDA sau dezvoltarea fac obiectul inițiativelor și discuțiilor. Practic, a lupta pentru securitatea umană înseamnă două serii de acțiuni complementare menite: *să permită o intervenție a comunității internaționale mai rapidă și mai eficace în caz de criză*. Din acest punct de vedere, dosarul Kosovo este considerat de guvernul canadian ca un veritabil experiment ce deschide calea altor intervenții; *să întărească acțiunea sectorului privat*, care trebuie, de asemenea, să-și asume responsabilități. Numeroase întreprinderi care au aderat la Pactul mondial al Secretarului General recunosc că nu este mai acceptabil să realizeze beneficii în detrimentul copiilor exploatați și victime ale agresiunii, din traficul de arme, de droguri sau de diamante ale războiului.

În septembrie 2000, Summit-ul mileniului s-a înscris pe deplin în prelungirea acestei opțiuni în favoarea securității umane. Canada și-a reiterat dorința de a vedea apărând o lume în care relațiile internaționale să nu fie dominate decât de o singură prioritate: cea a persoanei. Urmare a Summit-ului, din 14 septembrie 2000, se înființează *Comisia internațională de intervenție și de suveranitate a statelor*, cu doi copreședinți de anvergură internațională.

Dezbaterile ce au urmat au contestat, într-un anume fel, noțiunea clasică de securitate, propunând noi concepte precum:

⁴⁰ Rajaona Andrianaivo RAVELONA, *Sécurité humaine: Clarification du concept et approches par les organisations internationales. Quelques repères*, http://democratie.francophonie.org/IMG/pdf/Securite_humaine_20__janv.__.pdf

securitatea cooperativă, securitatea globală, securitatea societală, securitatea colectivă, securitatea internațională și securitatea umană. Dacă toate aceste noțiuni se îndepărtează de accentul ce era pus anterior pe relațiile între state, securitatea umană este cea care merge cel mai departe luând ca obiect de referință nu statul sau comunitatea, ci ființa umană. De aceea, securitatea individuală trebuie să servească ca bază a securității naționale, și securitatea națională fondată pe securitatea individuală trebuie să fie la temelia securității internaționale.

Practic, conceptul de securitate umană se bazează pe principiile emancipării individului (eliberându-l de frică și de nevoie) și pe justiția socială. Această schimbare modifică demersul și orientarea analizelor și politicilor în materie de securitate, punând accentul, înainte de toate, pe ceea ce amenință concret existența oamenilor, în detrimentul cercetării numai a stabilității statelor. Astfel, potrivit concepției centrate pe „securitatea umană”, amenințările și provocările ce apasă pe securitate transcend apărarea națională, respectul legii și ordinii pentru a include toate dimensiunile politice, economice și sociale, ce permit ființei umane să trăiască la adăpost de risc și frică. Atenția este trecută de la securitatea statului la securitatea persoanelor, fără ca aceste două preocupări să se excludă una pe cealaltă. Securitatea poate fi avută în vedere ca „un bun public”, răspunzând nevoii strategice de favorizare a unei dezvoltări umane durabile promovând pacea și stabilitatea naționale, regionale și mondiale.

Un consens mergând în acest sens pare să fie degajat de la ultimul deceniu al secolului trecut atunci când Secretarul General al ONU, în Raportul asupra activității Organizației pe care l-a ținut la cea de a 55-a Adunare Generală a Națiunilor Unite, afirma „...că de acum înainte nu mai este posibil să definim simplu securitatea colectivă ca o absență a conflictelor armate, că este vorba de conflicte internaționale sau conflicte interne. Violările flagrante ale drepturilor omului, deplasările

masive de populație, terorismul internațional, pandemia de SIDA, traficul de droguri și arme, catastrofele ecologice influențează direct securitatea comună, forțându-ne la adoptarea unei apropieri mult mai coordonate în privința întregii game de probleme⁴¹.”

În ciuda acestui consens, actorii internaționali nu au ajuns să se pună de acord asupra unei definiții unice a securității care să facă autoritate și să permită comunității naționale să răspundă eficace la un larg evantai de provocări și amenințări, inclusiv conflictelor violente, privării ilegale de drepturi civile și politice, privarea economică și degradarea mediului.

Conceptul de securitate umană, care se deosebește fundamental de modelul tradițional de securitate, nu face mereu unanimitate. Mulți reproșează ambiguitatea conceptului supranațional, dar, printr-un echilibru al forțelor între state și un contract social cu cetățenii, se poate ajunge la consens. Alți autori afirmă că securitatea merge dincolo de salvagardarea integrității statului.

Prin urmare, conceptul de securitate umană nu este ușor de definit. Totuși, se cuvine subliniată forța acestui concept dată de voința promotorilor lui de a-l traduce în politicile publice, element fundamental pentru obținerea atât a unei susțineri politice, cât și financiare pentru operaționalizarea sa. Strâns legat de promovarea acestui concept este „*dreptul sau datoria de ingerință umanitară*” a comunității internaționale atunci când aceasta constată că este cazul. În acest sens, a fost elaborat un alt concept și anume „*responsabilitatea de a proteja*”, potrivit căreia statele suverane au obligația de a proteja proprii cetățeni împotriva catastrofelor evitabile, dar în

⁴¹ *Rapport du Secrétaire général sur l'activité de l'Organisation, documents officiels de la cinquante cinquième session de l'Assemblée générale, Supplément No 1 (A/55/1), 30 août 2000.* http://www.unitar.org/diplomacy/Fellowship_reports/Report_AIF2002.pdf

virtutea căruia, de asemenea, dacă ele refuză sau nu sunt în măsură să o facă, această responsabilitate incumbă comunității internaționale. În această acțiune, securitatea umană calificat drept concept determinant, este plasat în chiar centrul reflexiei asupra responsabilității de a proteja, servindu-i ca pârghie. Responsabilitatea de a proteja se intercalează în securitatea umană prin intermediul determinantilor săi conceptuali. Ceea ce conferă, prin urmare, conceptului de securitate umană un statut privilegiat în relațiile internaționale ca urmare a evenimentelor din 11 septembrie 2001 din SUA.

Într-o accepție largă, ce inspiră cea mai mare parte a definițiilor conceptului de securitate umană, conceptul se bazează pe trei elemente fundamentale: *aria securității umane; importanța legăturilor de cauzalitate între diferitele sale componente; accentul pus pe esențialul vital pentru persoane.* Această definiție își află ilustrarea prin conceptul de securitate umană preconizat de Programul ONU pentru dezvoltare (PNUD) și de Comisia pentru securitatea umană.

Potrivit Raportului mondial asupra dezvoltării umane (1994) intitulat „Noile dimensiuni ale securității umane” - considerat ca fiind prima inițiativă importantă ce vizează expunerea conceptului de securitate umană -, acesta este descris ca având „două aspecte principale: pe de o parte, protecția împotriva amenințărilor cronice, cum sunt foametea, boala și represiunea și, pe de altă parte, protecția împotriva oricărui eveniment brutal susceptibil să perturbe viața cotidiană”. În această definiție a PNUD (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare), securitatea umană este pusă în relație cu șapte dimensiuni cărora le corespund tipuri specifice de amenințări. Acestea sunt: securitatea economică, ce acoperă accesul la muncă și resurse, este amenințată de sărăcie; securitatea alimentară, semnificând accesul material și economic la hrană pentru toți, se confruntă cu amenințarea foamei și a foamei; securitatea sanitară și accesul la îngrijiri medicale și la condiții

sanitare mai bune are de făcut față rănilor și bolilor; securitatea mediului înfruntă amenințările poluării, degradării mediului punând în pericol supraviețuirea persoanelor și epuizarea resurselor; securitatea personală este afectată de amenințări ce pot lua numeroase forme: amenințări exercitate de stat, de statele străine, alte grupuri de persoane (tensiuni etnice), amenințări întâmpinate de femei sau copii pe motiv al vulnerabilității și dependenței lor; securitatea comunității ce semnifică că cea mai mare parte a persoanelor își trag securitatea din apartenența la un grup social (familie, comunitate, organizație, grupare politică, grup etnic), poate fi amenințată de tensiunile ce survin adesea între aceste grupuri pe motiv de concurență pentru accesul limitat la oportunități și resurse; securitatea politică care trebuie să garanteze respectul drepturilor și libertăților fundamentale, este amenințată de arbitrar și represiune.

Această clasificare stabilită de PNUD este importantă prin aceea că fixează limite foarte largi, ceea ce permite facilitarea procesului de definiție a conceptului de securitate. În plus, ea obligă celelalte definiții ale securității umane la justificarea restricțiilor lor în raport cu acest punct de plecare. De altfel, această propunere de definiție a PNUD subînțelege existența subsistemelor interdependente ale securității umane care întrețin între ele interacțiuni complexe ale căror raporturi garantează echilibrul și perenitatea sistemului însuși. Astfel, conform acestei prezentări, dacă cauzalitatea tulburării ce poate amenința echilibrul sistemului este un element important, atunci liniile de clivaj ale sistemului trebuie să fie definite, de asemenea, cât mai larg posibil, pentru a ține cont de toate variabilele posibile. Pentru a înțelege raporturile de cauzalitate și a lua măsurile adecvate, este important atunci să se recunoască interdependența componentelor securității umane, oricare ar fi definiția reținută.

Dar ceea ce constituie chiar nucleul accepției în sens larg a securității umane rezidă în primatul acordat „esențialului vital al persoanelor”, un element fundamental care permite să se distingă securitatea umană de dezvoltarea umană. Atunci când este vorba de bunăstare, securitatea umană, în ceea ce o privește, se aplică mai mult în situațiile de urgență, așa cum a subliniat Comisia pentru securitate umană. Abordarea a două mari teme: *insecuritatea umană* ce rezultă din conflicte și violența, pe de o parte, *legăturile între securitate și dezvoltare*, pe de altă parte, a permis Comisiei pentru securitatea umană să treacă la elaborarea unui concept al securității umane ce ar putea servi ca instrument operațional pentru dezvoltarea și punerea în operă a politicilor. Pe această bază, s-a cerut Comisiei să propună un program de recomandări concrete pentru a răspunde la amenințările cele mai critice și mai răspândite ce afectează securitatea umană.

Potrivit Comisiei, „securitatea umană constă în protejarea esențialului vital al oricărei ființe umane împotriva amenințărilor celor mai grave și mai răspândite”. Această definiție prezintă avantajul de a respecta sensul larg al securității umane, distingând, totodată, cu claritate, noțiunile cele mai generale de bunăstare și de dezvoltare. Considerând orice ființă umană ca obiect de referință, ea se concentrează nu doar asupra persoanelor, ci precizează, totodată, caracterul universal al mandatului său.

Expresiile „esențial vital” și „amenințările cele mai grave și mai răspândite” permit să se aprecieze ceea ce constituie o amenințare pentru securitatea umană și să se înscrie noțiunea de gravitate în concept. În ochii Comisiei, pentru securitatea umană, „esențialul vital” este *un nivel minimal al supraviețuirii*. Referința la amenințările cele mai grave și cele mai răspândite indică concomitent gravitatea și urgența. Amenințările potențiale fiind nelimitate, doar cele mai grave, cele care iau vieți sau le amenință grav, pot fi reținute. Dar

acest prag este, de asemenea, fundamental atunci când este vorba să se discearnă amenințările în cadrul securității umane. În același timp, pentru Comisie, în loc să elaboreze o listă cu amenințări, ar fi mai judicios să fixeze criteriile a căror depășire semnifică faptul că o problemă devine o amenințare pentru securitatea umană. Prin urmare, chiar dacă instituțiile nu pot proteja persoanele împotriva oricărei calamități, ele ar trebui cel puțin să atace pe cele care iau vieți inutile.

În acest context, un anumit număr de elemente facil identificabile se află la chiar la temelia conceptului de securitate umană. Este vorba de următoarele aspecte fundamentale: accentul care este pus pe viețile individuale (în opoziție cu modelele de securitate a statului); o apreciere a importanței societății și dispozițiilor sociale pentru întărirea de o manieră constructivă a securității vieților umane; importanța unei concentrări asupra riscurilor negative ce afectează viețile omenești; alegerea de a se concentra pe riscurile negative, punând accentul pe drepturile umane cele mai elementare.

Munca Comisiei se împarte în două domenii vaste de cercetare și procesul de concertare aferente. Primul constă în studierea insecurității umane în legătură cu conflictele și violența, al doilea examinează relațiile între securitatea umană și dezvoltare. Raportul final al Comisiei, intitulat „Securitatea umană acum” și publicat în 2003, declară: *noțiunea de securitate umană tratează salvagardarea libertăților civile esențiale*. Este vorba de a proteja oamenii împotriva amenințărilor ce apasă asupra destinului lor și de a le da mijloacele pentru a-și lua soarta în propriile mâini. De asemenea, aceasta înseamnă să se elaboreze sisteme ce dau oamenilor bazele supraviețuirii, demnității și bunăstării minime. Securitatea umană privește numeroase tipuri de libertate: libertatea persoanei față de nevoi, de frică, libertatea de a acționa în nume propriu.

Interpretarea restrânsă a conceptului de securitate umană se focalizează asupra amenințărilor violente ce aduc atingere integrității fizice și psihice persoanei. Concepția *securității umane în sens restrâns* cunoaște ea însăși *trei variante*. *Prima* vizează în mod unic să asigure integritatea fizică a individului împotriva oricărei forme de violență, fie că aceasta rezultă sau nu dintr-un conflict. Atingerile grave împotriva drepturilor indivizilor ce nu generează violență, incluse în conceptul de securitate umană în sens restrâns, nu sunt deci luate în calcul. *A doua variantă* constă în legarea amenințărilor de situațiile conflictuale. Această apropiere privește amenințările legate de minele antipersonal, proliferarea armelor ușoare, protecția civililor în situații de conflict armat (recrutarea de copii-soldăți, persoanele deplasate în propria lor țară, securitatea taberelor de refugiați), respectul dreptului umanitar de către actorii nonstatali și sancțiunile internaționale țintite pentru a evita suferințele populației civile. În fine, *a treia variantă*, cea adoptată de Canada, ia în considerație amenințările independente de conflicte, dar care sunt destabilizatoare pentru indivizi. Securitatea umană, aici, se raportează la amenințări cum sunt atingerile aduse securității publice, terorismul, cibercriminalitatea, traficul de ființe umane, drogurile ilicite și spălarea banilor.

De fapt, cea mai mare parte a realizărilor majore în materie de securitate umană se fondează pe definiția restrânsă a acestui concept. Astfel, Tratatul de interdicție a minelor, Curtea Penală Internațională și alte inițiative internaționale privind copiii-soldat, armele ușoare și rolul actorilor nonstatali în conflicte, au fost angajate potrivit interpretării restrânse a securității umane⁴².

⁴² Vezi: *Le Projet Andrew Mack*, în www.humansecuritybulletin.info/fr/hsq010205a.htm

2.2 Elementele componente ale securității umane

Securitatea umană a însemnat mereu două lucruri esențiale: *eliberarea de frică și apărarea din timp împotriva nevoii*. Ele au stat și stau în atenția comunității internaționale, a organismelor acestuia menite să garanteze și să asigure securitatea în lume. Astfel, în reflecțiile lor asupra securității, fondatorii ONU au acordat aceiași importanță teritoriilor și persoanelor.

În prezent, se pare că a venit momentul să se treacă de la conceptul restrâns de securitate națională la conceptul global de securitate umană. Întreaga lume, atât cetățenii țărilor bogate, cât și cei ai țărilor în dezvoltare, doresc să se bucure de securitate acasă, la muncă, pe stradă, și, în general, oriunde s-ar afla și ce ar face, desigur cu respectarea normelor sociale unanim recunoscute. Unele motive (terorism, droguri, criminalitate organizată, ca amenințări de securitate, de exemplu) ale acestei dorințe sunt comune, altele diferă. Astfel, populația țărilor bogate dorește securitatea vizavi de violențele ivite din criminalitate și din consumul de droguri pe străzi, de propagarea bolilor mortale cum sunt HIV și SIDA, de degradarea solului, de creșterea poluării, de teama pierderii locului de muncă și de alte numeroase angoase ce afectează societatea astăzi. Locuitorii țărilor sărace cer să fie apărați de amenințarea permanentă a foametei, a bolilor și a sărăciei. În același timp, ei se confruntă și cu problemele ce afectează țările industrializate.

Pe plan mondial, securitatea umană nu se mai reduce la elaborarea minuțioasă a mecanismelor destinate să evite un holocaust nuclear căruia sfârșitul Războiului Rece i-a redus semnificativ probabilitatea. Este vorba mai curând de a face față amenințării unei sărăciei care trece frontierele naționale și se răspândește în lumea întreagă prin intermediul drogurilor, a HIV/SIDA, schimbării climatice, imigrației ilegale și

terorismului, și afectează unele segmente ale populației din țările bogate, dar și o mare parte a locuitorilor țărilor sărace.

Deci, se impun aduse două modificări majore concepției asupra securității: mai întâi, trebuie să se renunțe la a pune în mod exclusiv accentul pe *securitatea teritorială* pentru a insista mai mult pe securitatea persoanelor și, apoi, trebuie să se treacă de la o *securitate asigurată prin arme la o securitate garantată prin dezvoltare umană durabilă*.

Securitatea umană integrează o serie de componente – economică, alimentară, sanitară, de mediu și personală - a căror punere în lumină necesită un examen detaliat.

Componenta economică presupune garanția unui venit minim, ce provine normal dintr-o muncă productivă și remunerată sau ce poate fi vărsată, printr-un sistem de protecție financiară prin puterile publice. Or, la ora actuală, un sfert din populația mondială beneficiază de o astfel de securitate economică⁴³. Numeroși sunt locuitorii din țările bogate ce trăiesc un sentiment de insecuritate pentru că le este din ce în ce mai dificil să-și găsească de lucru și să-și păstreze locul de muncă. De mai bine de douăzeci de ani - afirmă sursa citată -, numărul locurilor de muncă în țările industrializate a crescut de două ori mai lent decât PIB-ul și s-a lăsat să se distanțeze prin ritmul de creștere al populației active. În 1993, mai mult de 35 de milioane de persoane, din care cea mai mare parte erau femei, se aflau în căutarea unui loc de muncă în aceste țări.

Șomajul atinge îndeosebi tinerii. În 1992, rata șomajului în rândul tinerilor atingea 14% în SUA, 15% în Marea Britanie, 33% în Italia și 34% în Spania⁴⁴. Chiar cei care au un loc de muncă pot să se simtă în insecuritate atunci când aceasta este temporară. Dacă ne referim la România, șomajul a depășit media pe Uniunea Europeană. Astfel, rata șomajului din țara noastră a înregistrat în ultimul an cea mai mare creștere din toate statele membre ale UE, de la 6,9% în martie

⁴³ *Les nouvelles dimensions de la sécurité humaine*, http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_ch2_fr.pdf, p.4.

⁴⁴ *Ibidem*, p.5.

2006 la 7,8% în martie 2007, conform Eurostat, divizia statistică a UE⁴⁵.

Problemele sunt mai grave în țările în dezvoltare: șomerii recenzați acolo depășesc în general 10% din populația activă și proporția totală a celor fără loc de muncă este desigur superioară., afirmă sursa citată.

Astăzi, scad locurile de muncă din sectorul industrial și tind să crească cele din sectorul terțiar care face apel la activitatea temporară sau parțială. Precaritatea crescândă a muncii este însoțită de o insecuritate sporită a veniturilor. Salariile stagnează sau nu progresează decât încet în valoare nominală, în timp ce inflația atacă valoarea lor reală. De exemplu, în 2007, inflația a fost în România de 6,7-7% ceea ce s-a reflectat negativ asupra veniturilor reale ale populației, îndeosebi a salariaților. Acest fenomen, de regulă, antrenează o scădere a salariilor reale în numeroase regiuni ale lumii. Cele mai afectate sunt țările în dezvoltare. De pildă, în perioada anilor 80, valoarea salariului minim s-a diminuat puternic în numeroase țări africane: cu 20% în Togo, 40% în Kenia și 80% în Sierra Leone⁴⁶. Persoanele cele mai afectate sunt femeile: la muncă egală, salariile lor sunt inferioare celor luate de bărbați.

Securitatea veniturilor este amenințată și în țările industrializate. Pe teritoriul UE, circa 44 milioane de persoane (28% din populația activă) primește mai puțin de jumătate din venitul mediu primit în țara lor. În SUA, veniturile au scăzut cu 3% în termeni reali în cursul anilor 80 – indică sursa citată.

Nivelul scăzut și incertitudinea venitului conduc numeroase persoane să-și caute o susținere pe lângă puterile publice. Succesul acestui demers depinde de nivelul de dezvoltare al țării respective, de legislație în domeniu - sisteme de securitate socială.

⁴⁵ Ziarul „Financiarul” din 03.05.2007.

⁴⁶ *Les nouvelles dimensions de la sécurité humaine*, art. cit., p6.

Între 1987 și 1990, sumele în termeni reali vărsate pensionarilor au scăzut cu 40% în SUA și 50% în Austria⁴⁷. Fenomenul este cunoscut de toate țările, diferența o dau procentele de reducere a pensiilor, a alocațiilor de maternitate și de șomaj, precum și ajutorul social. Rezultatul este creșterea sărăciei.

Pierderea locuinței este o altă variabilă ce evidențiază efectele negative asupra acestei dimensiuni a securității umane. Motivele pierderii locuinței diferă de la o țară la alta, dar efectele sunt aceleași peste tot și anume creșterea gradului de insecuritate umană. Un om fără serviciu, adică o sursă de venit sigură, și fără locuință nu poate trăi demn și fără teama zilei de mâine.

Componenta alimentară definește faptul ca fiecare persoană dispune în orice moment – material și economic – de o alimentație de bază. Practic, această componentă implică două accepții: pentru o mare parte a omenirii, ea este sinonimă cu căutarea satisfacerii cantitative și calitative a nevoilor elementare de hrană și apă, în schimb, în țările la adăpost de penurie și malnutriție – ceea ce este cazul pentru majoritatea populației din țările dezvoltate - ea desemnează securitatea sanitară a produselor destinate alimentației umane. Bineînțeles, componenta alimentară a securității umane nu se limitează la existența de rezerve alimentare suficiente. Aceasta implică că fiecare persoană poate să acceadă cu ușurință la hrană, să aibă un drept garantat la alimente, fie că acestea provin dintr-o agricultură de subzistență, din cumpărarea de pe piață sau dintr-un sistem public de distribuție a alimentelor.

Prezența hranei constituie condiția de necesitate, nu și de suficiență a prezenței sentimentului de securitate trăit de ființa umană. Oamenii pot muri de foame chiar și atunci când hrana este disponibilă, cum este cazul în timpul foametei. Cantitatea de hrană disponibilă la scară planetară este pe deplin

⁴⁷ Ibidem, p.7.

suficientă. Chiar în țările în dezvoltare, producția alimentară pe locuitor a crescut în medie cu 18% în cursul anilor 80⁴⁸. Lumea produce suficiente produse alimentare pentru a oferi fiecăruia aproximativ 2500 de calorii pe zi, adică 200 de calorii peste minimul de bază. Lumea toată nu mănâncă pe măsura foamei sale, adesea din cauza circuitelor de distribuție mediocră și a unei puteri de cumpărare insuficiente. Deși la Summit-ul mondial al alimentației ce s-a ținut la Roma (1996) s-au luat o serie de angajamente privind reducerea la jumătate a numărului de persoane subalimentate în lume până în 2015, acest număr era în 2006 mai mare în țările în dezvoltare - 820 de milioane decât în 1996⁴⁹. Aceeași sursă menționează că departe de a se diminua, numărul persoanelor flămânde în lume este pe cale să crească - în ritmul de 4 milioane pe an - ceea ce accentuează starea de insecuritate alimentară. În 2006, 820 de milioane de ființe umane au fost victime ale subalimentației în țările în dezvoltare, ele reprezintă o reducere nesemnificativă de trei milioane în raport cu cifra de referință 823 milioane din perioada 1990-1992. O persoană din 5 în țările în dezvoltare era subalimentată în 1990-1992, cifră care în 2006 s-a stabilit la 17%⁵⁰. Aceste cifre indică impactul semnificativ negativ al componentei alimentare asupra securității umane a individului ce trăiește într-o țară în dezvoltare. De aici, tendința cetățenilor din statele în dezvoltare de a migra legal și ilegal spre țările dezvoltate, unde speră la un loc de muncă bun și un trai decent.

Organismele naționale și internaționale se străduiesc să crească securitatea alimentară, la ambele niveluri. Totuși, programele puse în practică n-au decât efecte limitate. Accesul la hrană presupune, într-adevăr, să se dispună de mijloace, de o muncă și de un venit asigurat. Dacă problema securității

⁴⁸ Ibidem, p.10.

⁴⁹ *La faim gagne du terrain,*
http://www.notreplanete.info/actualités/actu_1053_faim, p.1.

⁵⁰ Ibidem, p.3.

mijloacelor de producție, a folosirii și a venitului nu sunt soluționate în amonte, atunci intervențiile publice în aval au un efect redus față de insecuritatea alimentară.

Componenta sanitară acoperă ansamblul activităților, atât preventive, cât și corective, puse în practică pentru a reduce la minimum vulnerabilitatea la evenimentele sanitare grave ce amenință starea de sănătate colectivă a populațiilor, oricare ar fi regiunile geografice sau frontierele ce le separă. Evenimentele sanitare pot avea repercusiuni asupra stabilității economice sau politice, a schimburilor comerciale, a turismului, a accesului la bunuri și servicii, și pot chiar compromite stabilitatea demografică. Și în acest sector există deosebiri esențiale între situația din țările bogate și cele sărace. Principalele cauze de deces în țările în dezvoltare sunt maladiile infecțioase și parazitare. Acesteaucid anual 17 milioane de persoane, din care 6,5 milioane ca urmare a afecțiunilor respiratorii acute, 4,5 milioane de boli diareice și 3,5 milioane de tuberculoză. Aceste decese sunt, cea mai mare parte a lor, legate de malnutriție și de un mediu insalubru, mai ales de poluarea apei, ce contribuie puternic la numărul de cazuri de diaree înregistrate în fiecare an în lume, peste un miliard⁵¹.

În țările industrializate, principalele cauze sunt maladiile cardio-vasculare. Ele sunt adesea legate de regimul alimentar și de modul de viață. Vine apoi cancerul - cu multitudinea sa de forme-, a cărui origine este adesea legată de mediul ambiant.

În țările în dezvoltare și în țările industrializate, în general, sănătatea indivizilor cei mai săraci, în special a copiilor și a locuitorilor din zonele rurale, este cea mai amenințată. Foametea este adesea considerată ca o răzbunare a naturii împotriva umanității fără apărare. Or, chiar dacă natura poate fi, fără nicio îndoială, la originea lipsurilor locale, ființele umane

⁵¹ *Les nouvelles dimensions de la sécurité humaine*, http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_ch2_fr.pdf, p.7.

sunt cele care transformă aceste penurii în foamete de mare amploare. Foametea se datorează absenței hranei, ci unei lipse de mijloace pentru procurarea acestei hrane. Malnutriția este adesea cauza principală a îmbolnăvirilor unor segmente importante ale populației din țările sărace.

La nivelul țărilor dezvoltate se manifestă disparități între persoanele bogate și cele sărace. Această disparitate se regăsește în accesul la serviciile de sănătate. Totodată, există deosebiri și în ceea ce privește numărul de persoane alocate unui medic într-o țară dezvoltată, comparativ cu o țară în dezvoltare. Astfel, în țările industrializate există în medie un medic la 400 de locuitori, în timp ce în țările în dezvoltare este unul la 7000 de locuitori. De asemenea, se întâlnesc puternice disparități în cheltuielile de sănătate între țările în dezvoltare.

Toată lumea este amenințată de HIV/SIDA. În 2005, numărul total de persoane infestate cu HIV/SIDA era de 65.550.000 din grupa de vârstă 15-49 de ani. Distribuția lor pe tip de state și continente este indicată în tabelul nr.1 din anexă. Totuși, la aceste cifre se cer adăugate cele care privesc persoanele din celelalte grupe de vârstă 0-14 ani și peste 50 de ani, la care tabelul nu face referiri.

Totodată, datele din tabelul nr. 1 evidențiază existența unei corelații strânse între sărăcie, creșterea demografică necontrolată și frecvența cazurilor de HIV/SIDA. Africa este continentul: cu cel mai scăzut venit pe locuitor (2480 de dolari); cu ponderea cea mai mare de oameni ce trăiesc cu mai puțin de 2 dolari pe zi (66% din totalul populației); număr mare de nașteri la 1000 de persoane (38); în 2006, Africa avea 924 milioane de locuitori, iar în 2025 se estimează că vor fi 1.355.000.000⁵².

Datele din tabelul nr. 2 din anexă se referă la 30 de state ale lumii cu cea mai mare prevalență a HIV/SIDA (2005). Astfel, 15 state aparțin

⁵² Cf. *Fichée de données sur la population mondiale 2007*, <http://www.prb.org/>

continentului african cel mai lovit de această maladie și 15 țări din afara Africii care, prin procentajul populației infestate cu HIV/SIDA, se află în primele cincisprezece state din lume afectate de această boală.

Periculozitatea acestei maladii este mult amplificată datorită migrației legale și ilegale a persoanelor din aceste țări, îndeosebi cele africane, către statele dezvoltate. În perioada 2006-2025 se apreciază că procentul mișcărilor de populație dinspre continentul african spre alte continente va fi de 116, față de 4, la nivelul țărilor dezvoltate⁵³.

Dacă sănătatea săracilor este de o manieră generală mai vulnerabilă, situația femeilor se relevă în special dificilă în acest context. Unul dintre riscurile cele mai grave cărora ele sunt expuse survin atunci când nasc: mai mult de 3 milioane de femei mor în fiecare an când nasc⁵⁴. Cele mai multe dintre aceste decese ar putea fi evitate dacă femeile ar beneficia de servicii de planificare familială sigure și accesibile, precum și de o asistență de bază la domiciliu în timpul sarcinii și nașterii cu posibilitatea unei internări la spital sau clinică în caz de complicații manifeste. Totodată, mortalitatea infantilă din statele în dezvoltare este mult superioară celei din statele dezvoltate. În 2005, rata mortalității infantile în statele în dezvoltare era de 57 de decese la 1000 de persoane din populația totală, în timp ce în statele dezvoltate această rată era de 6 decese la 1000 de persoane din populația totală a țării respective⁵⁵. De asemenea, există diferențe semnificative între statele dezvoltate și cele în dezvoltare și în ceea ce privește speranța de viață la naștere. În țările dezvoltate aceasta era 73

⁵³ *Perspectives de migrations internationale 2007*, www.oecd.org/els/migrations/pmi

⁵⁴ *Les nouvelles dimensions de la sécurité humaine*, http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_ch2_fr.pdf, p.8.

⁵⁵ *Fichee de données sur la population mondiale 2007*, <http://www.prb.org/>, p.6.

de ani, în 2005, în timp ce în statele în dezvoltare era de 64 de ani, se afirmă de către sursa citată.

Miracolul vieții se transformă adesea în coșmar mortal, pur și simplu, pentru că societatea nu are mijloacele să furnizeze o asistență la naștere, cu momentul de cea mai mare vulnerabilitate și de cea mai mare anxietate în viața unei femei.

Propagarea SIDA și a HIV constituie o altă sursă de insecuritate crescândă pentru cele două sexe. Se apreciază că sunt 15 milioane de persoane seropozitive în lume, din care 80% în țările în dezvoltare. Realitatea este tulburătoare. În 2005, erau circa 65.550.000⁵⁶ de persoane cu vârste între 15 și 49 de ani erau infectate cu HIV/SIDA, din care 32.120.000 erau numai în Africa, se menționează de sursa citată.

Componenta de mediu este unul dintre elementele structurale importante ale securității umane. Omul are nevoie de un mediu salubru. În același timp, se emit tot felul de teorii apocaliptice privind sfârșitul omenirii și al pământului datorită relelor făcute de om în decursul timpului. Printre „păcatele” lumii sancționate de natură se află, la loc de cinste, industrializarea și creșterea rapidă a populației, care generează tensiuni puternice asupra planetei. Toate statele au contribuit și contribuie la deteriorarea mediului ambiant, desigur, în forme și cu intensități variabile. Amenințările de mediu din diferite țări sunt datorate în parte degradării ecosistemelor locale și deteriorării mediului la nivel planetar.

Unul dintre elementele vitale pentru viață - apa potabilă - se află în această situație. Din 1940 până în 1990, consumul de apă mondială a crescut de 4 ori⁵⁷. În continuare sursa citată menționează că: *până în 2025, ținând seama că populația mondială va depăși 8 miliarde de locuitori și că nevoile umane*

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Cf. *Etat de l'eau dans le monde*, http://www.h2o.net/magazine/urgences/enjeux/humanitaire/planete/francais/planete_2.htm

se vor multiplica, cerea de apă riscă să crească cu 650%; deja 20 de țări trăiesc sub nivelul de penurie gravă, cu resurse regenerabile ce sunt inferioare la 1000 de m³ pe locuitor și pe an; în 2025, vor fi aproape 35 de state, îndeosebi din Orientul Mijlociu și din Africa, ce vor avea probleme grave în asigurarea apei necesare și suficiente derulării vieții și activității umane; 3 miliarde de persoane vor trebui să înfrunte lipsa apei în cantitatea și calitatea necesară și suficientă unei vieți și activități umane normale, apreciază sursa citată.

Odată cu evoluția nivelului de trai al oamenilor, consumul de apă a crescut vertiginos. Astfel, cantitatea de apă dulce regenerabilă și disponibilă a trecut, pe locuitor, de la 17.000 m³ în 1950 la 7.500 m³ în 1995 și ar trebui să ajungă la 5.100 m³ în 2025, iar din 2030, se estimează că cererea de apă potabilă ar putea depăși oferta⁵⁸.

La diminuarea ofertei de apă disponibilă o contribuție însemnată o are poluarea acesteia prin procesele de producție industrială și agricolă, precum și urbanizarea crescândă. În țările dezvoltate, unele pânze subterane sunt poluate cu substanțe chimice. Situația este și mai dramatică în țările în dezvoltare care nu dispun de tehnologii moderne de filtrare și tratare a apei, astfel că aceasta este puternic poluată cu diferite substanțe chimice și metale grele. În acest țări, s-a înregistrat o rată a poluării a cursurilor de apă de la 30 la 100 de ori superior nivelului admis⁵⁹.

Cantitatea de apă consumată, în lume, este de 2500 la 3000 km³ pe an. Aceasta este mai puțin decât cantitatea de apă extrasă, dar se estimează că mai mult de jumătate din apa disponibilă de o manieră realistă a fost deja extrasă. Numai agricultura înghite prin irigații 65% din apa extrasă, industria

⁵⁸ Cf. *La demande va-t-elle depasse l'offre?*
http://www.h2o.net/magazine/urgences/enjeux/humanitaire/planete/francais/planete_4.htm

⁵⁹ Ibidem.

23% și aglomerațiile din jur 10%. Astăzi, agricultura consumă de 5 ori mai mult decât la începutul secolului XX, față de 18 ori de către aglomerațiile urbane și 26 ori de către industrie⁶⁰.

În cadrul zonelor celor mai expuse la penuria de apă, impactul real al acestor carențe poate varia semnificativ de la o țară la alta, în funcție de: creșterea demografică; de dezvoltarea economică; de progresul tehnologiilor; de eficacitatea gestionării apei disponibile; de strategiile adoptate de către statele vecine pentru a compensa puținătatea resurselor naționale.

Un alt element cu impact deosebit asupra componentei de mediu a securității umane îl reprezintă catastrofele naturale – seceta, cutremurele de pământ, inundațiile, căderile masive de ploi sau de zăpadă, alunecările de teren, tornadele și cicloanele.

În distribuția acestor elemente negative la adresa componentei de mediu a securității umane există disparități internaționale. Secetele sau inundațiile, de exemplu, cauzează mult mai multe distrugereri în Africa decât în America de Nord. Pe ansamblul catastrofelor naturale survenite în lume între 1967 și 1991, 22% erau situate în America și 15% în Africa. Totuși, 6% dintre decese au intervenit în America, iar în Africa 60%. Evident, țările sărace sunt mai puțin echipate pentru a se apăra de catastrofele naturale⁶¹. Acestea cauzează, potrivit sursei citate, de asemenea, pagube economice considerabile și în creștere. Costul economic mondial al acestor evenimente a fost estimat la 10 miliarde de dolari în timpul anilor '60, 30 miliarde în timpul anilor '70 și 93 miliarde în anii '80. Cea mai mare dintre aceste pierderi (60%) a intervenit în țările industrializate, precizează sursa citată. Totuși, raportat la PNB, acest cost economic este superior în țările în dezvoltare. În aceste țări,

⁶⁰ *Le stock d'eau de la planète. Une abondance en trompe-l'oeil*,
http://www.h2o.net/magazine/urgences/enjeux/humanitaire/planete/francais/planete_3.htm

⁶¹ Cf. *Les nouvelles dimensions de la sécurité humaine*, art. cit.

catastrofele naturale fac parte integrantă din ciclul de sărăcie. Aceasta generează catastrofele naturale care, la rândul lor, agravează sărăcia. Numai o dezvoltare umană durabilă, care sporește securitatea ființelor umane și a planetei, poate reduce frecvența și efectele acestor catastrofe.

Frecvența și gravitatea catastrofelor naturale au crescut puternic în cursul ultimilor ani. Potrivit Federației Internaționale a Societății Crucii Roșii⁶², principalele cauze de decese datorate calamităților în timpul anilor 1967-1991 au fost seceta (1,3 milioane), cicloanele (0,8 milioane), cutremurele de pământ (0,6 milioane) și inundațiile (0,3 milioane). O catastrofă naturală poate fi definită ca un eveniment ce face cel puțin 100 de victime, din care 10 morți. Potrivit oricărei probabilități, cauza cea mai importantă a creșterii numărului și efectelor catastrofelor naturale este creșterea demografică, care constrânge indivizii să trăiască în locurile cele mai periculoase, așa cum sunt pământurile joase la inundații sau regiunile apropiate cu vulcani în activitate. Și probabilitatea ca cutremurele de pământ să lovească zone locuite crește, pentru că o parte din ce în ce mai importantă de teren este ocupată de oameni. Creșterea populației și dezvoltarea economică, de asemenea, au antrenat degradarea mediului ambiant. Astfel, despăduririle și surpările au crescut numărul și gravitatea secetelor și inundațiilor.

Deși pagubele mediului nu sunt de aceeași natură în țările industrializate și în dezvoltare, efectele lor sunt cvasi identice de la regiune la alta. Astfel, salinitatea este, de asemenea, o problemă majoră în SUA, și orașele din lumea a treia suferă puternic de poluarea atmosferică. Numărul amenințărilor ce apasă asupra mediului ambiant au un caracter cronic și durabil. Bhopal și Cernobâl sunt exemplele cele mai elocvente ale acestor catastrofe ale mediului. Numeroase

⁶² *Fédération internationale des Sociétés de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge*, http://www.infoyouth.org/cd_rmed/French/mongo_fr/ifcfr_fr.htm

catastrofe „naturale” cronice survenite în cursul ultimilor ani sunt, de fapt, datorate omului. Despăduririle amplifică secetele. Creșterea demografică a împins oamenii să se instaleze în zone unde sunt cicloane, cutremure de pământ sau inundații, atunci când aceste regiuni fuseseră mereu considerate ca periculoase și erau, de regulă, nelocuite. Sărăcia și lipsa pământului au același rezultat: împing populațiile spre terenurile mai puțin calitative și le expun mai mult la riscurile naturale. Prin urmare, catastrofele devin mai grave și mai frecvente.

Cele mai multe țări în dezvoltare dispun de planuri de luptă împotriva catastrofelor naturale. Ele sunt ajutate de către comunitatea internațională, deoarece dimensiunea problemelor de acest tip depășește uneori capacitatea resurselor naționale.

Componenta personală a securității umane se referă la condițiile de viață și de muncă ale oricărui individ uman, în calitate sa de membru al unui grup și comunități locale și naționale. Amenințările la adresa securității personale acoperă un vast domeniu: violență statală, conflicte armate, violențe urbane, conjugale, sexuale, rele tratamente, violențe fizice făcute femeilor și copiilor, accidente de circulație, violențele de la locul de muncă, violențele împotriva propriei persoane (sinuciderea sau tentativa de sinucidere).

Apărarea împotriva violenței fizice este, fără îndoială, aspectul numărul 1 al securității umane. Atât în țările bogate ca și în cele sărace, viața umană este din ce în ce mai mult ținta violenței instantanee provenită din surse deosebit de variate.

Criminalitatea și violența sunt prezente, de asemenea, în toate țările lumii. Și în acest caz, există diferențe între state în privința amploarei, intensității, frecvenței și mărimii efectelor negative ale amenințărilor la adresa securității persoanelor în funcție de țara unde se produc. De asemenea, traiul și munca în mediul urban nu sunt ferite de pericole și amenințări la adresa persoanei. Astfel, pot să se producă accidente de muncă, rutiere

sau de altă natură în orașele statelor dezvoltate, dar și ale celor aflate în dezvoltare.

O amenințare deosebită la adresa securității umane o constituie crizele și conflictele armate care pot duce la rănirea și moartea atât a combatanților, cât și a populațiilor civile din zona respectivă, datorită luptelor ce se duc, pe de o parte, și fenomenelor negative ce apar în astfel de situații, cum ar fi deplasarea populațiilor, refugiații, crima organizată, corupția, bolile diverse, traficul de armament ușor și de persoane. Totodată, prezența membrilor societăților militare private în zonă poate afecta

Capitolul 3. Impactul activității societăților militare private asupra securității umane

Societățile militare private acționează atât pe teritoriul național, cât și în afara acestuia, în strictă conformitate cu prevederile contractului semnat cu beneficiarul serviciilor oferite. Îndeosebi în situația prestării unor servicii de către societățile militare private într-o zonă de conflict, activitățile efectuate au **un impact semnificativ** asupra securității umane a comunității unde se îndeplinesc prevederile contractuale și a securității umane a persoanelor din raza de acțiune. În acest caz, este vorba atât de membrii societății cărora trebuie să li se asigure securitatea, cât și de securitatea umană a celorlalte persoane aflate în zona în care se execută sarcinile încredințate de către beneficiar societății militare private.

Impactul activităților efectuate de societățile militare private este semnificativ din cel puțin următoarele motive:

1) *simpla prezență a unui nou actor într-o locație sau zonă de criză/conflict armat constituie un factor de risc pentru securitatea umană a persoanelor* cu care, intenționat sau accidental, personalul societăților militare private vine în contact. Acest nou actor este unul ce posedă armament

individual pentru autoapărare și executarea unora dintre serviciile contractate, și chiar tehnică de luptă. Pe durata prestării serviciilor, personalul societăților militare private poate folosi voluntar sau involuntar aceste mijloace letale, rănind sau omorând diferiți oameni, atât din rândul populației civile din zonă, cât și a beligeranților implicați în conflictul respectiv.

2) *paleta largă a serviciilor pe care aceste societăți le contractează*. De regulă, societățile militare private asigură servicii de la consilierea strategică a forțelor militare de intervenție/interpunere, până la asigurarea securității personalului unor organisme ONU și ONG-uri cu competențe umanitare în zona de conflict. Pe timpul îndeplinirii serviciilor contractate, personalul societăților militare private se intersectează cu membrii celorlalte grupuri umane – militarii din forțele de interpunere, beligeranții, populația civilă, membrii unor organizații internaționale și ONG-uri umanitare - din zona lor de activitate.

3) *personalul societăților militare private „ascultă/se subordonează” doar șefilor lor și naturii sarcinilor asumate prin contract*. De aceea, nu este exclusă apariția unor disfuncționalități și interferențe cu celelalte organizații, cu beligeranții, populația civilă sau cu militarii din forțele coaliției ce acționează sub mandat ONU pentru soluționarea crizei/conflictului armat. Aceasta întrucât nu întotdeauna se poate asigura o coordonare a activităților tuturor celor prezenți în zona de criză/conflict. Ca urmare, a acestor disfuncționalități și interferențe se pot produce accidente, neînțelegeri între membrii societăților militare private și celelalte persoane din zona de responsabilitate.

4) „tabăra” societății militare private au de alimente, apă, echipamente medical și medicamente și de alte facilități de care populația civilă și chiar beligeranții nu dispun și de aici posibile atacuri din partea celor din urmă. În astfel de situații,

este posibil ca să se producă rănirea celor veniți după bunuri strict necesare vieții într-un perimetru păzit.

5) *societățile militare private, a căror urgență este relativ recentă, nu fac obiectul dispozițiilor exprimate în dreptul internațional*. Este vorba de a determina ce norme din Dreptul Internațional Umanitar ar putea fi aplicabile activității acestor societăți. În acest context, se poate face referire la: Convențiile de la Geneva și dreptul conflictelor armate; Convenția Organizației Unității Africane pentru eliminarea mercenarilor în Africa (1972) și Convenția internațională împotriva recrutării, folosirii, finanțării și instruirii mercenarilor (1989).

Dreptul conflictelor are ca obiect să enunțe regulile relative la ducerea războiului. Mai ales, el tinde să distingă diferitele tipuri de persoane implicate într-un conflict internațional, și definește drepturile, protecțiile și imunitatea pe care fiecare dintre ele pot să le revendice potrivit statutului lor.

În această privință, intervenția societăților private în domeniul militar pune o remarcabilă provocare dreptului internațional umanitar. Într-adevăr, unul dintre fundamentele acestui drept este distincția între civil și militar, între combatanți și necombatanți.

Or, auxiliarii privați, deși aparțin categoriei de civili, intervin de o manieră decisivă în derularea conflictelor și ar putea, prin anumite aspecte ale muncii lor, să fie calificați drept combatanți. Astfel, este destul de dificil de stabilit care este statutul angajaților societăților militare private, potrivit actualelor acte normative. Aceștia pot fi socotiți fie combatanți, prin natura sarcinilor de executat și a locului unde se află pe timpul operațiunilor, fie necombatanți. De exemplu, civilii sub contract ar putea fi considerați ca membri ai forțelor armate⁶³.

⁶³ Vezi: Articolul 43 al Protocolului adițional al Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (adoptat la 8 iunie 1977).

Într-adevăr, se poate aprecia că participă, într-o anumită măsură, la realizarea misiunilor instituției militare. O asemenea poziție pare totuși dificil de ținut în măsura în care societățile militare private constituie, cum s-a văzut, entități distincte de armată.

De exemplu, nu există nicio legătură ierarhică între acești angajați și ofițerii forțelor armate. De altfel, nu au autorizare să poarte uniforma, și ei nu pot primi medalii sau distincții militare. În numeroase situații, auxiliarii privați vor evidenția în fapt o a doua categorie, aceea de civili necombatanți ce însoțesc forțele armate fără a fi membri ai acestora⁶⁴. Acesta este cazul, de exemplu, al personalului ce asigură spălarea lenjeriei militarilor. Acești indivizi aparțin unei clase protejate de civili, și beneficiază de anumite imunități dacă sunt făcuți prizonieri. Ei au dreptul să fie înarmați, dar numai pentru a se apăra, la nevoie. Totuși, toți civilii sub contract nu pot fi atât de facil considerați ca aparținând instituției militare. Unii, cum este cazul în Irak, sunt angajați în eforturile de reconstrucție, independent de misiunile armatei. Alții, mai ales, au fost folosiți pentru a asigura funcțiile de ordin militar sau de securitate care merg dincolo de autoapărare. Criteriul decisiv este atunci cel al participării directe la ostilități. Dacă angajații în discuție sunt considerați ca luând parte la conflict, ei ar putea fi calificați combatanți ilegali⁶⁵. Noțiunea de participare directă la conflicte rămâne totuși extrem de vagă, și nu există o listă ce recenzează activitățile care se raportează la aceasta⁶⁶. Totuși, este posibil să se distingă între numeroase tipuri de intervenții.

⁶⁴ Vezi: Articolul 4-4 al Convenției (III) de la Genèva relativ la tratamentul prizonierilor de război, 12 august 1949.

⁶⁵ Knut DÖRMANN, *La situation juridique des „combattants illégaux”*, *Revue internationale de la Croix Rouge*, n° 849, pp.45-74.

⁶⁶ Jean-François QUÉGUINER, *Direct participation in hostilities under International humanitarian law*, Program on Humanitarian Policy and

De exemplu, dacă angajații sub contract acționează în apărarea membrilor forțelor armate, sau asigură protecția obiectivelor militare împotriva atacurilor inamice, ei participă efectiv la conflict, căci activitățile lor nu sunt separabile de misiunile esențiale ale armatei. La fel, se poate considera că personalul ce îndeplinește funcții de planificare tactică, așa cum este pregătirea atacurilor aeriene, participă direct la ostilități.

În schimb, activitățile de logistică nu ar fi părți constitutive ale unei participări directe la conflict. Dificultatea de a distinge între misiunile de luptă și misiunile clasice de securitate - de tipul protecției apropiate - întărește incertitudinile. În Irak, de exemplu, angajații societăților private s-au aflat adesea în mijlocul confruntărilor⁶⁷. Luând direct parte la ostilități, auxiliarii privați pierd atunci formal imunitatea de atac recunoscută civililor. Ei pot fi urmăriți pentru acte comise în executării misiunilor încredințate - spre deosebire de combatanții legitimi, iar dacă sunt capturați nu pot invoca beneficiul statutului de prizonier⁶⁸.

Dar este puțin probabil ca angajații societăților militare private să poată fi calificați drept mercenari potrivit articolului 47 al Protocolului I adițional la Convențiile de la Geneva.

De aceea, este necesară o definiție a conceptului de participant direct la luptă pentru a se evita confuziile în privința angajaților societăților militare private.

Conflict Research at Harvard University, November, 2003, <http://www.ihlresearch.org/ihl/pdfs/briefing3297.pdf>.

⁶⁷ Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 relativ la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (Protocolului I), adoptat la 8 iunie 1977.

⁶⁸ Vezi articolul 47 al Protocolului I, adoptat la 8 iunie 1977.

Concluzii și propuneri

Securitatea umană, în prezent, reprezintă un obiectiv important al comunității internaționale. Aceasta cu atât mai mult cu cât riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității umane atât a persoanelor, cât și a diferitelor grupuri umane – de la nivel local, național, regional și mondial – în ultimul timp au sporit considerabil. Printre acestea un rol important îl au cele din zonele de criză sau de conflict armat al căror efect negativ poate fi amplificat de prezența societăților militare private ce prestează diferite activități atât în folosul forțelor multinaționale de intervenție sub mandat ONU, cât și al autorităților statelor unde se intervine pentru soluționarea crizei respective.

Potențialul pericol îl constituie faptul că personalul acestor societăți militare private, ce execută o gamă diversă de activități necombatante, posedă armament și tehnică de luptă, pe care este posibil să le folosească pentru propria apărare, fapt ce poate cauza rănirea sau uciderea unor persoane civile și/sau militare din zona lor de responsabilitate. În plus, statutul juridic al acestor societăți nu este riguros definit la nivel internațional. Deci, salariații lor nu se pot bucura de drepturile militarilor din forțele de intervenție ale coaliției multinaționale ce acționează sub mandat ONU în aceeași zonă de conflict.

De aici, nevoia, ca la nivel național, militarii forțelor armate ale statelor ce participă la coaliția militară internațională constituită sub mandat ONU la soluționarea conflictului să fie instruiți cum să se comporte în relațiile cu personalul acestor societăți atunci când vin în contact cu ei sau sunt deserviți de aceștia. Pe de altă parte, toți participanții – militari și civili – la misiuni externe trebuie informați asupra normelor Dreptului Internațional Umanitar, îndeosebi asupra drepturilor și obligațiilor ce le revin față de populația civilă din zona de conflict și față de personalul forțelor beligerante.

Anexa

Tabelul nr.2.
Statele cu cel mai mare procentaj de persoane
infestate HIV/SIDA (2005)

State din Africa	% din populația totală	State din afara Africii	% din populația totală
Swaziland	33,4	Haïti	3,8
Botswana	24,1	Bahamas	3,3
Lesotho	23,2	Trinitat-Tobago	2,6
Zimbabwe	20,1	Belize	2,5
Namibia	19,6	Guyana	2,4
Africa de Sud	18,8	Suriname	1,9
Zambia	17,0	Papua Noua Guinee	1,8
Mozambic	16,1	Cambogia	1,6
Malawi	11,8	Honduras	1,5
Republica Centrafricană	10,7	Jamaica	1,5
Gabon	7,9	Thailanda	1,4
Coasta de Fildeș	7,1	Ucraina	1,4
Uganda	6,7	Estonia	1,3
Tanzania	6,5	Barbade	1,5
Kenya	6,1	Myanmar	1,3

Sursă: Fichée de données sur la population mondiale 2007,
<http://www.prb.org/>

Tabelul nr.1.
Răspândirea HIV/SIDA în lume
(pentru persoane din grupa de vârstă 15-49 ani)

Anul	2003	2005
Nivelul		
Mondial %	1,0	1,0
Țări dezvoltate %	0,5	0,5
Țări în dezvoltare %	1,2	1,2
Africa	4,9	4,9
America	0,5	0,5
Asia	0,4	0,4
Europa	0,5	0,5

Sursă: Fichée de données sur la population mondiale 2007,
<http://www.prb.org/>

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Redactor: Corina VLADU

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 16.03.2009

Hârtie: A3

Format: A5

Coli de tipar: 3.75

Coli editură: 1,875

Lucrarea conține 60 de pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

0162/443/2009

C207/2009